

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Keňa v éře dekolonizace, 1945–1964

Vít Fiala

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Keňa v éře dekolonizace, 1945–1964

Vít Fiala

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jan Záhořík, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Poděkování

Za odbornou pomoc, cenné rady a věcné připomínky při zpracování předkládané diplomové práce bych na tomto místě rád poděkoval Doc. PhDr. Janu Záhoříkovi, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2016

.....

OBSAH

1. Úvod	1
2. Situace po 2. světové válce a cesta k povstání	5
2.1 Ekonomicko-správní situace po 2. světové válce	6
2.2 Politicko-společenská situace po 2. světové válce	8
2.3 Nepokoje, přísahy a eskalace konfliktů	17
3. Krizový stav a Mau Mau	26
3.1 Vypuknutí Mau Mau, vyhlášení krize a podivná válka	26
3.2 Období největších střetů	31
3.3 Úpadek, poslední odpor	33
3.4 Důsledky povstání	34
3.5 Porušování lidských práv a válečné zločiny	36
4. Cesta k samostatnosti	40
4.1 První reformy	40
4.2 Formování afrického politického zastoupení	42
4.3 Poslední léta kolonie a politický vývoj	43
4.4 Otázka administrativy a půdy	46
4.5 Shrnutí procesu dekolonizace let 1960–1963	48
5. Závěr	49
6. Seznam zkratk	53
7. Seznam pramenů a literatury	54
7.1 Nepublikované prameny	54
7.2 Publikované prameny	54
7.3 Periodika	54
7.4 Literatura	54
7.5 Internetové zdroje	57
8. Resumé	58

9. Seznam příloh.....	60
10. Přílohy.....	61

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou dekolonizačního procesu Keňské kolonie a protektorátu Keňa pod správou britské administrativy v období po druhé světové válce. Výzkum je tedy ohraničen lety 1945–1964. Počáteční rok 1945 z důvodu velkého vlivu konce války na území Keni. A druhé mezní datum označující konec britského impéria na keňském území a vznik samostatného keňského státu pod správou místních obyvatel.

Práce se bude především zaměřovat na politický, společenský a ekonomický vývoj situace v kolonii a bude zkoumat důsledky těchto procesů a jejich dopad na dekolonizační proces. V první řadě budou analyzovány tyto procesy v klíčovém období po druhé světové válce, přičemž velký důraz bude kladen na zkoumání vztahu mezi koloniálními autoritami, osadníky a africkým obyvatelstvem, zejména Kikují. Tento vztah a jeho vliv na následující události je totiž klíčovým, obzvláště na pozadí proměny politicko-ekonomických vztahů během druhé světové války, které silně posílily pozice osadníků nejen v politické sféře, ale i získáním konkrétních klíčových postů ve státní správě. Zároveň se práce zaměří na pozici koloniální správy a její vliv v rámci kolonie, kdy v poválečných letech pod vedením guvernéra Mitchella nebyla schopna nabourat čím dál dominantnější pozici osadnické menšiny. Prostor bude věnován i nevídané poválečné konjunktuře, způsobené obrovským nárůstem investic a částečně i proměnou hospodářského systému, který byl silně propojen s Velkou Británií a vedla k dalšímu posilování pozice osadníků, především na úkor ostatních skupin obyvatel.

V práci bude reflektováno znevýhodňování jak asijských, tak především afrických obyvatel z ekonomického hlediska, kdy byli upřednostňováni především britští investoři a s nimi silně společensky i ekonomicky propojení osadníci, což samozřejmě vedlo k narůstajícímu odporu mezi africkým obyvatelstvem, obzvláště pak v největším keňském africkém etniku, Kikují. Jejich zhoršující se situace bude podrobně analyzována, zejména tedy opatření, která vyvolávala mezi jejich členy největší odpor jako např. terasování, nucené práce a stále zhoršující se situace s nedostatkem půdy. Práce se samozřejmě zaměří i na politický aspekt odporu a formování politických organizací a jejich zástupců, v první řadě Svazu keňských Afričanů. Velká pozornost bude věnována nárůstu nepokojů a násilí na konci 40. let a analyzován bude proces eskalace konfliktů na území Keni. Poté se práce zaměří na formování násilného odporu, jeho příčiny a důsledky, které vydláždilo cestu vojenskému povstání v podobě hnutí Mau Mau. Autor se pokusí zjistit, bylo-li

reálné pro britské autority tomuto nárůstu nepokojů a násilí přecházet a kde byly jeho příčiny.

Problematika povstání Mau Mau bude jedním z hlavních bodů celé práce, tudíž bude jeho probádání věnován velký prostor. Autor se zaměří na příčiny, strukturu, cíle a napojení na politické organizace v rámci Keni a roli na následné osamostatnění Keni na britském impériu. Značný prostor bude věnován i násilnostem a porušování lidských práv, jemuž se ani jedna ze stran konfliktu nevyvarovala. Prostor bude věnován i změnám, které probíhaly paralelně s konfliktem v 50. letech a zahrnovaly první ústupky vůči neevropským obyvatelům, obzvláště v podobě ústavních změn. V tomto období bude autorem popsán nejen proces prvních reforem, ale i formování nového afrického politického zastoupení a jeho následný boj za lepší pozici Afričanů v rámci kolonie, který s upadajícím politicko-ekonomickým vlivem osadnické menšiny vedl k pozvolnému posílení africké politické pozice a na počátku 60. let ke klíčovému rozhodnutí ústavní konference v Lancaster House o přechodu Keni pod většinovou vládu Afričanů. V neposlední řadě bude analyzován dekolonizační proces od roku 1960, jeho politické, ekonomické i správní aspekty. Autor se pokusí zodpovědět, zda existují reálné dopady povstání Mau Mau na následný dekolonizační proces.

V první kapitole se tato práce zaměřuje na situaci v Keni bezprostředně po druhé světové válce až po vypuknutí povstání Mau Mau, přičemž třemi hlavními tématy jsou proměny v ekonomicko-správní i politicko-společenské sféře a následně proměny ve společnosti vedoucí k nárůstu nepokojů a zhoršující se společenské situaci. V první části je analyzován dopad druhé světové války na proměnu keňského hospodářství a příčiny poválečné konjunktury, rozvoj do této doby marginálních hospodářských sektorů a v neposlední řadě i zvyšující státní intervencionismus, či proměna státní správy a silící centralizace. Druhá část následně podrobně popisuje poválečnou politickou a společenskou situaci, s důrazem na postavení Afričanů. Značná část je věnována formujícímu se politickému zastoupení Afričanů a zhoršující se společenské situaci zapříčiněné mnoha zde analyzovanými faktory. Autor se zaměří i na vliv a podporu umírněných politických hnutí, jejichž naprosté selhání a neúspěšné pokusy o zlepšení postavení Afričanů vedlo, především u kikujského etnika, k podpoře militantnějších a radikálnějších hnutí. Tímto posunem od umírněných snah k násilnému odporu, radikalizaci a eskalaci konfliktů se zabývá třetí část první kapitoly, přičemž není opomenut ani vznik praxe přísah a role koloniální správy neschopné adekvátně na zhoršující se situaci zareagovat.

Druhá část práce se zabývá situací po vyhlášení stavu ohrožení státu a vypuknutí povstání Mau Mau. Důkladně jsou zde analyzovány aktéři povstání, nejdůležitější střety a konflikty, či státní opatření reagující na jeho vypuknutí. Postupně jsou v této části charakterizovány jednotlivé fáze povstání a následně i jeho dalekosáhlé důsledky společně s problematikou porušování lidských práv. Opomenuty nezůstávají ani dopady na civilní obyvatelstvo, vnímání povstání ze strany osadnické menšiny ani zásahy státu proti politickým aktérům.

V poslední části se práce zabývá postupným procesem reforem, který vyústil v prosinci roku 1963 ve vyhlášení nezávislosti. Nejprve jsou analyzovány první reformní snahy, které reagovaly na zhoršující se společenskou situaci a zintenzivňující se politické střety, jež byly aplikovány již v polovině 50. let. Následně je přiblížen proces formování nové africké politické reprezentace, která v druhé polovině 50. let vyvíjela větší tlak na koloniální správu a bojovala o lepší postavení afrických obyvatel v rámci Keni. Tento tlak společně s upadající politicko-ekonomickou pozicí osadníků v kolonii pak vedl k událostem na ústavní konferenci v Lancaster House a poslední fázi, tj. vědomé dekolonizaci, na kterou se zaměřuje poslední část této kapitoly.

Hlavními zdroji této práce budou monografie především anglofonních autorů, obzvláště z britského, amerického a keňského prostředí. Mezi stěžejní monografie patří *Control and Crisis in Colonial Kenya: The Dialectic of Domination* od B. Bermana, jež mapuje vývoj kolonie Keňa od úplného počátku v roce 1890 až po vyhlášení nezávislosti v roce 1963, přičemž velmi blíže analyzuje i procesy po roce 1945 vedoucí k povstání Mau Mau a zhrucení koloniálního státu. Její nespornou výhodou je velká základna zdrojů, od primárních dokumentů po mnohé rozhovory s přímými aktéry doby a analýza koloniálního období od nejnižší úrovně, např. vztahu mezi okresními komisaři po makro studie koloniálního hospodářství a jeho politizace, ač často jsou tato témata analyzována velmi složitým, někdy až těžko srozumitelným, odborným jazykem. Další důležitou monografií je bezpochyby kniha *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya* od C. Elkins, která se zaměřuje především na období povstání Mau Mau. Analyzuje jeho příčiny, průběh i důsledky a především se zaměřuje na přístup koloniální správy a Londýna k jeho potlačení. Kniha disponuje také velmi rozsáhlým poznámkovým aparátem a je založena na stovkách interview s dobovými aktéry, avšak občas působí dojmem, jakoby interpretovala události povstání jen ze strany utlačovaných Afričanů a nebrala v potaz samotné násilnosti členů Mau Mau. Mezi další důležité monografie patřila *Kenya: From Colonization to Independence, 1888–1970* od R. M. Gathera, která

schopně popisuje politický vývoj v kolonii, avšak v některé události jsou v této knize zobrazeny jen velmi zevrubně a některé důležité aspekty vedoucí k dekolonizaci nejsou zmíněny. Za zmínku rozhodně stojí i sborník *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration* od editorů E. A. Atieno-Odhiambové a J. Lonsdala, ve kterém se nachází množství příspěvků zabývajících se povstáním Mau Mau z různých hledisek. Práce samozřejmě pracuje i s prameny, především z londýnského Národního archivu, ačkoliv z důvodů vzdálenosti a nedostupnosti nejsou klíčovými zdroji. Využity byly i články z předních odborných světových časopisů jako například *Journal of Modern African Studies*, *Journal of African History*, či *African Affairs*.

Očekávám, že by práce měla v první řadě přiblížit komplikovanou poválečnou situaci v kolonii Keňa mezi lety 1945–1964, analyzovat její příčiny a důsledky, posléze přiblížit povstání Mau Mau a jeho nejdůležitější aspekty. V poslední části by měl být analyzován postupný reformní proces vedoucí k dekolonizaci let 1960–1963. Důraz je kladen na vztahy mezi koloniální správou, osadnickou menšinou a africkým obyvatelstvem, především nejpočetnějším etnikem Kikujů, přičemž není opomenuto ani ekonomické a správní hledisko koloniální nadvlády.

2. Situace po 2. světové válce a cesta k povstání

Druhá světová válka měla na situaci v afrických koloniích velký vliv, avšak koloniální velmoci nebyly v některých případech schopné na tyto změny reagovat a uzpůsobit dle nich svou politiku. V předválečné africké společnosti již samozřejmě také existovaly určité proti-koloniální protesty, většinou ale jen v takové míře, že s nimi neměly koloniální vlády větší komplikace a tato hnutí odporu reprezentovaná prvními politickými hnutími, protesty na venkově, či prvními zárodky činnosti odborů neměly sílu ohrozit základy koloniálního systému.

V roce 1945 již byla situace do značné míry odlišná vlivem mnoha různých aspektů. Mezi ně patřily i události v Asii, mj. úspěch indických nacionalistických hnutí těsně po válce, či úspěchy Japonska během druhé světové války, jakožto nekoloniálního státu schopného vzepřít se koloniálním mocnostem. Určitý vliv mělo také silné antikoloniální postavení USA a to především během prezidentsví F. D. Roosevelta, který choval vůči evropskému imperialismu dlouhodobě antipatie. Nicméně po Rooseveltově smrti již nebylo postavení USA tak vyhraněné, protože zahraniční politika Trumanova i Eisenhowerova kabinetu se začala orientovat na boj proti šíření komunismu a to i v zemích tzv. třetího světa. Zapojení Sovětského svazu do afrických záležitostí bylo bezprostředně po válce minimální i přes silně antikoloniální vystupování SSSR. To bylo způsobeno především nezájmem samotného Stalina, přičemž až po jeho smrti a nástupu Chruščova se Sovětský svaz začíná v Africe významněji angažovat.¹ Nárůst vlivu USA a SSSR samozřejmě souvisí se vznikem bipolárního systému mezinárodních vztahů a ústupem tradičních koloniálních aktérů z velmocenských pozic (Francie, Velká Británie), kdy se na vrchol sil dostávají velké kontinentální velmoci USA a SSSR. Oslabení pozic těchto tradičních velmocí bylo společně s rostoucím národním povědomím další vodou na mlýn pro oponenty kolonialismu.²

Poválečná situace v Keni byla samozřejmě silně ovlivněna politickou a ekonomickou dominancí bílé menšiny, která během války ještě výrazně posílila svou pozici ve státní správě a nehodlala se své moci vzdát, či ji sdílet s africkou většinou.³ Tato skutečnost měla samozřejmě silný společenský dopad na africkou část společnosti, očekávající v důsledku událostí během války ústupky ze strany britské správy. Obzvláště

¹ REID, Richard J., *Dějiny moderní Afriky. Od roku 1800 po současnost*, Praha 2011, s. 224–226.

² BETTS, Raymond F., *Decolonization. Second Edition*, Londýn 2014, s. 25–26, s. 40–41.

³ REID, s. 239.

ve světle zapojení velkého počtu keňských Afričanů do britských válečných operací, v roce 1942 sloužilo v britských službách v Keni 47, 000 dobrovolníků (dle některých zdrojů dokonce až 75, 000).⁴

2.1 Ekonomicko-správní situace po 2. světové válce

Druhá světová válka měla naprosto klíčový vliv na proměnu keňského hospodářství jeho propojení s mateřskou metropolí. Ještě ve 30. letech byly vztahy mezi Londýnem a Nairobi velmi volné, zásahy do správy kolonie byly minimální a to jak z hlediska politického, tak především z hlediska ekonomického. Tento přístup se s nástupem druhé světové války obrátil a Velká Británie, postižená obrovskými válečnými výdaji, zavedla centrálně řízený systém, který obchod a produkci v Keni řídil tak, aby co nejvíce vyhovoval britským potřebám a požadavkům.

Nastolen byl tento systém již v roce 1941 a byl zaměřen na obchod se zemědělskými plodinami. Výkupní ceny plodin byly centrálně garantovány Londýnem a britská vláda, hledající řešení nedostatku zboží na domácím trhu, za ně produkci z kolonie vykupovala. Intenzivnější propojení trvalo i po válce, kdy sloužil tento systém na zotavení britského hospodářství a trval v důsledku nedostatků až do roku 1947, přičemž v obchodě s některými méně dostupnými komoditami byl platný dokonce až do 50. let. Centrálně řízený systém hospodářství, ale byl jen jedním z novinek, které začaly proměňovat původně velmi jednostranně zaměřené keňské hospodářství, na hospodářství mnohem modernějšího charakteru se značně širším zaměřením. Velký vliv měli především investice, které jasně promluvily do proměny hospodářství Keni. V průběhu celých 30. let bylo investováno z Velké Británie do Keni £300,000, v porovnání s £6,1 miliónu mezi lety 1946 a 1952.⁵

Samostatnou kapitolou pak byla podpora investorů nabídkami různých obchodních výhod, kde se silně projevovalo propojení keňské státní správy s britským obchodním prostředím. Vláda hlásala především snahu o ustanovení a expanzi sekundárního sektoru, nicméně v praxi vládní komise jednostranně podporovaly britské investory a podniky z jiných národních, či rasových skupin byly blokovány. Z tohoto propojení čerpali poté obzvláště často vysoce postavení představitelé státního sektoru a to včetně samotných keňských guvernérů, kteří nezřídka po skončení svých služebních

⁴ HARLOW, Vincent, CHILVER, Elizabeth M., *History of East Africa. Volume Two*, Oxford 1965, s. 386.

⁵ BERMAN, Bruce, *Control and Crisis in Colonial Kenya. The Dialectic of Domination*, Londýn 1990, s. 258–259.

období nastupovali do správních rad britských a keňských firem operujících na keňském území.⁶

Prostřednictvím investic se začal rozvíjet do této doby naprosto marginální terciální sektor a především již zmiňovaný sektor sekundární. Avšak investice byly směřovány i do dominantního osadnického zemědělství, které si skrze obchod v rámci kolonie, či případně se sousední Ugandou a Tanganikou udržovalo menší míru závislosti a bylo chápáno keňskou vládou jako základ hospodářství. Velký rozvoj se také projevil expanzí bankovníctví a finančních institucí.

Poválečná éra je tedy pro koloniální hospodářství obdobím obrovského růstu a rozvoje. Velmi dobře to demonstruje i nárůst HDP, které bylo v roce 1938 pouhých £24,3 milionu, přičemž v roce 1952 se vyšplhalo až na £150,7 milionu⁷ a každoroční 5% nárůst průmyslového sektoru mezi lety 1948–1963. Avšak z této hospodářské konjunktury neprofitovaly všechny skupiny obyvatelstva stejně. Jak je již zmíněno výše, velkých výhod se dostávalo britským investorům, kteří měli konexe na koloniální úředníky. Oproti tomu podnikatelé asijského původu byli často v jejich podnikatelských záměrech omezováni, nebo odmítáni, především pokud se jednalo o velké projekty, či investice.⁸ V podobné situaci se ocitali i zájemci o podnikání z řad afrického obyvatelstva, kteří měli zájem o obchodování mimo jiný obor než zemědělství.⁹ Obzvláště palčivě tento problém zasahoval navrátilí se vojáky, kteří byli schopni nahromadit během svého působení ve válce kapitál a měli zájem o využití svých nově nabytých zkušeností z válečných oblastí.

Významnou proměnou prošla kromě hospodářství i státní správa. Nejdříve během válečných let, kdy vojenskými odvody silně oslabená keňská centrální správa, která trpěla nedostatkem personálu již v předválečných letech,¹⁰ musela využít pracovních sil bílých osadníků na doplnění volných pozic na některých ministerstvech. V některých případech byly zahrnuty do správy i celé osadnické organizace, a to obzvláště v hospodářském sektoru. Tento akt samozřejmě vedl ke značnému posílení politického a hospodářského postavení osadníků, obzvláště vezmeme-li v potaz, že nastupující guvernér Sir Phillip Mitchell nebyl schopný již tyto klíčové pozice navrátit britským zástupcům.¹¹

⁶ TIGNOR, Robert L., *Race, Nationality, and Industrialization in decolonizing Kenya. 1945–1963*. In: *The International Journal of African Historical Studies*, 26, 1993, 1, s. 31–64.

⁷ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 260–263.

⁸ TIGNOR, s. 31–64.

⁹ MURPHY, John F., *Legitimation and Paternalism: The Colonial State in Kenya*. In: *African Studies Review*, 29, 1986, 3, s. 55–65.

¹⁰ KIRK-GREEN, Anthony, *The Thin White Line. The Size of the British Colonial Service in Africa*. In: *African Affairs*, 314, 1980, 79, s. 25–44.

¹¹ THROUP, David W., *The Origins of Mau Mau*. In: *African Affairs*, 336, 1985, 84, s. 399–433.

Po válce se zvyšujícím se státním intervencionismem (nejen v hospodářství) nutně rozvíjel i státní aparát. Vznikaly výkonné rady, narůstaly řady úředníků a státní správa se byrokratizovala. Nově byl také zaveden ministerský systém, ač pod názvem členský systém. Tento systém byl klíčovým prostředkem v posílení kontroly nad vznikajícím komplexem korporátních a polostátních správních, či poradních rad, nebo agentur, které se dostaly během válečného období pod naprostý vliv osadnického obyvatelstva.¹²

S proměnou státní správy a rostoucí silou centrální moci v Keni, souvisely i narůstající spory v administrativě. Největší neshody panovaly mezi místní správou působící v rezervacích, nebo venkovských provinciích a centrálním vedením v Nairobi, a dále také mezi úředníky nově vznikajících ministerstev a správními úředníky ve venkovských oblastech. S narůstající specializací, dosazováním úředníků bez praktických zkušeností z venkova do centrální správy a zastavením praxe pravidelného střídání jednotlivých úředníků mezi centrem a místní správou, docházelo k situaci, kdy se místní a centrální správa stávala naprosto odlišnou organizací, s rozdílně smýšlejícím personálem a značně omezenými schopnostmi spolupráce a administrativy. Centrální administrativa často ignorovala, či bagatelizovala problémy z venkovských oblastí a nechávala se uspokojit povrchním náhledem na situaci, přičemž přestávala brát v potaz lokální „malé“ problémy, se kterými se potýkali úředníci v lokální správě. Neshody se obzvláště začaly objevovat poté, co byly do místní administrativy ve větší míře dosazováni úředníci nových ministerstev. Tito úředníci totiž přebírali pravomoci, které do této doby měl okresní komisař, kterému byl omezen přístup k různým materiálním zdrojům a snížila se i jeho důležitost v roli prostředníka v afrických rezervacích. Tento fakt následně velmi silně ovlivnil nejen vztahy uvnitř správy, ale s dalekosáhlými důsledky do budoucna i zhoršující se situaci v rezervacích.¹³

2.2 Politicko-společenská situace po 2. světové válce

Prvním náznakem, který signalizoval neochotu k ústupkům a pravděpodobný vývoj ve smyslu pokračující nadvlády osadnické menšiny po válce, byl zákaz Kikujské centrální organizace¹⁴ (dále jen KCA), hlavní politické organizace keňských Afričanů, za rozvratnou činnost v roce 1940. V tomto případě byl použit zákon zakazující jakékoli setkání tří a více afrických obyvatel Keni bez schválení od okresního komisaře. Zákaz

¹² BERMAN, *Control and Crisis*, s. 282–285, 304.

¹³ Tamtéž, s. 286–287, 315–318.

¹⁴ Kikuyu Central Association.

KCA ale vedl k jejímu zániku jen navenek, samotná organizace nadále fungovala v ilegilitě a v poválečných letech se následně propojila s jinou nově a legálně vznikající organizací, Svazem keňských Afričanů¹⁵ (dále jen KAU).¹⁶

Organizace KAU, jakožto první povolená celonárodní africká politická struktura, byla následně nucena změnit si jméno na Studijní svaz keňských Afričanů¹⁷ (dále jen KASU) a stát trval na čistě pedagogicko-studijních cílech této skupiny. Tento požadavek samozřejmě její představitelé odmítali a nadále skrze ni interpretovali africké politické požadavky. Zakládajícími členy byli především mladí vzdělaní Afričané ze středních vrstev, což dávalo KAU umírněný, ale také trochu elitářský ráz. Příslušníci KAU pocházeli z celého etnického spektra Keni a jejím prvním prezidentem se stal učitel James Gichuru. Na počátku roku 1946 se svaz vrátil k původnímu názvu KAU a již definitivně ztratil sympatie ze strany státu. Hlavními politickými požadavky této organizace bylo zrušení pasového zákona,¹⁸ tzv. zákona o flákačích¹⁹ a konec omezování svobody projevu, shromažďování a pohybu pro Afričany. Dalším z požadavků byl i rovný přístup ke vzdělání pro veškeré obyvatelstvo. Pozice KAU byla ještě posílena v září roku 1946, kdy se po dlouhém šestnáctiletém pobytu ve Velké Británii vrátil do domovského státu Jomo Kenyatta, který se v červnu 1947 postavil do čela po odstoupení J. Gichura.²⁰

Kenyatta, jehož postavení bylo mezi africkými politickými představiteli silné již v předválečném období a do roku 1932 se stal prakticky lídrem KCA, se ještě posílilo během jeho působení na Ostrovech, kde získal vysokoškolský titul z antropologie, napsal knihu *Facing Mount Kenya*.²¹ V britských kruzích Kenyatta rozšiřoval povědomí o problémech afrického obyvatelstva a bojoval za zlepšení jeho postavení v kolonii.²² V roce 1945 byl společně s lídrem Ghanského hnutí za nezávislost, N. Krumahem, jednou

¹⁵ Kenyan African Union.

¹⁶ GATHERU, Mugo, *Kenya. From Colonization to Independence. 1888–1970*, Jefferson 2005, s. 121–123.

¹⁷ Kenyan African Study Union.

¹⁸ Nařízení o registraci domorodého obyvatelstva, zavedeno v roce 1920, vyžadovalo po všech afrických mužích registrovat se u okresního komisaře a nechat si vystavit dokument obsahující údaje o jeho identitě, včetně otisku prstů. Dokument často nazývaný také *kipande*, obsahoval rovněž záznamy o pracovních poměrech osob a nebyl kvůli diskriminačním aspektům zákona mezi africkými dělníky oblíben. ANDERSON, David M., *Master and Servant in Colonial Kenya*. In: *The Journal of African History*, 41, 2000, 3, s. 459–485.

¹⁹ Anglicky tzv. spiv law, či oficiálně Voluntary Unemployed Persons Ordinance of 1949. Tento zákon zasahoval proti nezaměstnaným Afričanům, kteří se s vidinou pracovní příležitosti přesunuli do měst (především Nairobi), ale vzhledem k tamější nezaměstnanosti často zůstali bez obživy a žili na ulicích. Skrze tento zákon byli následně shromážděni a odvázeni do přelidněných rezervací.

²⁰ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 322–333.

²¹ *Facing Mount Kenya*, vydána v roce 1938, je antropologickou studií zabývající se největší etnickou skupinou Keni, Kikuiji.

²² GATHERU, s. 50–54.

z hlavních postav 5. panafrického kongresu v Manchesteru, na kterém se její účastníci společně vyslovili pro konečné osamostatnění afrických národů od koloniální nadvlády.²³ Jeho návrat tedy znamenal pro africké politické představitele velké posílení a Kenyatta se od června 1947 chopil kormidla KAU, kde hned po zvolení jejím prezidentem volal po zrušení rezervací a pasových zákonů. Nicméně kromě této struktury působila v Keni ještě stále, ač v ilegalitě, již zmiňovaná KCA a to s přímou podporou Kenyatty, který se s vedoucími personami nadále stýkal. Přes její existenci pouze jakožto tajné organizace v rámci KAU, udržovala si v letech 1947–1950 v kikujských rezervacích a mezi kikujskými squattery²⁴ dominantní vliv.

Ač se zpočátku KAU profilovala jako velmi silná organizace s potenciálem tvrdě oponovat vládě a bojovat za práva Afričanů, její moc a vliv z několika důvodů upadal a kolem roku 1950 již byla zejména kvůli její umírněné politice na ústupu. Jedním z dalších důvodů nicméně byla ztráta zájmu Kenyatty, který se začal přes prvotní nadšení soustředit spíše na spolupráci s KCA a jeho práci ředitele na univerzitě Teachers College.²⁵ Avšak mnohem důležitějším faktorem byla rozhodně neschopnost získat prakticky jakoukoli podporu z řad druhého největšího keňského kmene Luo a v konečném důsledku tedy podpora prakticky jen z řad Kikujů a několika jejich příbuzných kmenů z jazykové skupiny Bantu, většina její podpory tedy přicházela v první řadě z prostředí Bílé vysočiny. Vedoucí představitelé KAU prosazovali a praktikovali konfrontaci s vládními strukturami skrze protesty, petice a další umírněné metody, nicméně veškeré tyto snahy byly ať už vládními, nebo britskými představiteli prakticky ignorovány. Umírněné metody a jejich představitelé tedy pomalu ztráceli podporu, obzvláště se zhoršující se situací v afrických kruzích a narůstajících konfliktech ke konci 40. let.²⁶

Iniciativa tudíž pomalu přecházela k militantnějším skupinám, mezi něž patřily například různé odborové organizace, např. Svaz Afrických dělníků (dále jen AWF),²⁷ či různé tajné militantní organizace. Mezi nejdůležitější patřila například skupina *Forty Group*,²⁸ což byla organizace mužů prosazující násilný odboj proti administrativě,

²³ BETTS, s. 45.

²⁴ Pojem squatter je v tomto případě použit pro popis osoby provozující tzv. squatter farming. Byl to způsob zemědělství, v rámci něhož pracovali Afričané na pronajatém území od osadníků, prakticky v naprosté volnosti, jedinou jejich povinností bylo placení nepřilíši vysoké částky, či obdělávání území pro vlastníka. KANOGO, Tabitha M. *Squatters and the roots of Mau Mau. 1905–63*, Nairobi, 1987, s. 12.

²⁵ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 324–325.

²⁶ LONSDALE, John. *KAU's Cultures. Imaginations of Community and Constructions of Leadership in Kenya after the Second World War*. In: *Journal of African Cultural Studies*, 13, 2000, 1, s. 107–124.

²⁷ African Workers' Federation.

²⁸ Nazývali se *anaki a forti*, aneb svobodní (ve smyslu neoddaní) válečníci roku 1940. LONSDALE, John, *The Moral Economy of Mau Mau. Wealth, Poverty & Civic Virtue in Kikuyu Political Thought*. In:

pocházející především z mladší generace a skládající se z velké části z drobných obchodníků a taxikářů v Nairobi.²⁹

Nejzávažnějším a zcela definujícím faktorem poválečného období, byl vztah státu a koloniální správy s africkou většinou a jeho důsledky, tedy obrovsky rostoucí nespokojenost, spory a nestabilita. Na řádcích výše jsou již popsány mnohé faktory, které určovaly a ovlivňovaly poválečné dění, nicméně až nyní přejdeme na vliv těchto okolností na poválečný vývoj v africké společnosti. Africká společnost po válce očekávala zlepšení poměrů, plynoucí především z jejího zapojení do válečné mašinerie bok po boku Britů. Očekávání bylo posíleno jistě i rozšířením politické reprezentace, tj. vzniku výše zmiňované KAU, či možností zastoupení Afričanů prvním členem Keňské zákonodárné rady, E. W. Mathuem, ač jeho význam byl spíše jen symbolický.³⁰ Avšak očekávání pomalu ale jistě přešlo ve zklamání, například kvůli politické neschopnosti KAU prosadit přes osadnickou menšinu jakékoli africké požadavky. Toto zklamání afrického společenství bylo poté nadále rozdmýcháváno, namísto toho, aby proti němu a s ním rostoucí nespokojeností administrativa zasáhla, například zlepšením poměrů, nebo posílením pozice afrických zástupců ve správě. Hlavní nespravedlnosti a těžkosti dopadaly velmi neúměrně především na největší etnickou skupinu v Keni, Kikuje, což jen zintenzivňovalo jejich pocit utlačování a křivdy, pocit, který měl kořeny již hluboko na počátku britské kolonizace, kdy byla tomuto kmenu zabráněna naprostá většina území, na kterém žil a působil, přičemž následně byl odsunut a donucen žít v rezervacích vytvořených britskými kolonialisty. V tomto kontextu musíme chápat, že pro většinu kmenů žijících na území Keni, bylo zemědělství jediným způsobem obživy. Proto pro ně bylo vlastnictví půdy naprosto klíčovým a osoby půdu postrádající se často stávaly velmi bezradnými a otevřenějšími k radikálním řešením tohoto problému.³¹ Avšak v prostředí keňských kmenů, obzvláště pak u nejvíce ovlivněných Kikujů, byla půda darem od Boha a její držba měla tedy hlubší společenský a psychologický význam. Situace, kdy se dostala do rukou osob přicházejících zvenčí s myšlenkou, že by se Bílá vysočina již nikdy neměla vrátit zpět do jejich rukou, pro ně byla nemyslitelnou a nesnesitelnou.³²

BERMAN, Bruce, LONSDALE, John (eds.), *Unhappy Valley. Conflict in Kenya & Africa. Book Two. Violence & Ethnicity*, Athens 1992, s. 421.

²⁹ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 326–327.

³⁰ GATHERU, s. 121–127.

³¹ BERMAN, Bruce, *Bureaucracy and Incumbent Violence. Colonial Administration and the Origins of the Mau Mau Emergency*. In: BERMAN, Bruce, LONSDALE, John (eds.), *Unhappy Valley. Conflict in Kenya & Africa. Book Two. Violence & Ethnicity*, Athens 1992, s. 227–228.

³² GATHERU, s. 135.

V období po roce 1945 se tato záležitost stala ještě komplikovanější, protože situace v rezervacích se nadále zhoršovala vzhledem k narůstajícímu přelidnění a nedostatku půdy. Bohatší zemědělci nadále zabírali větší část pozemků a rostl počet obyvatel, kteří nevlastnili půdu žádnou. Tito lidé se často snažili odcházet do měst za příslibem zisku zaměstnání, případně je místní správa z rezervací donutila odejít. Velmi podobně vypadala situace v Bílé vysočině. Zde se bílí osadníci vlastníci půdu, snažili z Bílé vysočiny vyhnat Afričany žijící zde někdy už i desítky let na základě squatterského způsobu života, pryč ze svých pozemků. Obávali se totiž jejich bohatnutí a nárůstu jejich vlivu. Afričané vystěhovaní z Bílé vysočiny byli postaveni do nelehké pozice a opět museli hledat nové životní prostory. Vzhledem k jejich pozici v rámci Keni neměli tito obyvatelé jiné možnosti, než se uchýlit do přelidněných rezervací, či podobně jako Kikujové z rezervací, zkusit najít živobytí a zaměstnání ve městech. Avšak zoufalá situace ve městech podtrhovala neschopnost správy a často protichůdnou politiku, kterou prosazovala. Podmínky ve městech se totiž zlepšovaly v podstatě jen pro privilegované osadnické obyvatelstvo. Pro přicházející Afričany se i přes velký nárůst průmyslu a poválečnou modernizaci ve městech nenacházelo dostatek práce, což vedlo k nárůstu kriminality a prostituce v obávaných slumech. Velice nepříznivá byla situace i co se týče zdravotnických, vzdělávacích a společenských zařízení. A v těchto nepříznivých podmínkách Centrální správa provincie v Nairobi zavedla již výše zmiňovaný „zákon o zahálce“ a začala odsunovat tyto nezaměstnané, v mnoha případech radikalizující se Afričany, zpět do prostoru přeplněných rezervací.³³

Tlak na rezervace se tedy stupňoval v důsledku tohoto koloběhu hrnouceho další Afričany do již takto přeplněných prostor. To byl ovšem společně s již zmiňovaným nedostatkem půdy a jejím zábořem jen jeden z mnoha problémů, rozdmýchávajících v rezervacích vlny nevole. Dle jedné ze zpráv guvernéra Sira Phillipa Mitchella ministerstvu kolonií (dále je CO)³⁴ byla situace kritická již na začátku roku 1945, kde poukazuje na problémy s půdou a doporučuje rázné řešení těchto záležitostí.³⁵ Už ve 30. letech se státní představitelé zabývali problémem, který představovalo snižování výnosnosti půdy v rezervacích, ale v kontextu vypuknutí války a s ní spojených těžkostí byl upozaděn. Nicméně v průběhu války se snižovala produkce v některých provinciích

³³ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 300–307.

³⁴ Colonial Office.

³⁵ Korespondence Mitchella Geraldu Creasemu, Colonial Office, 27. února 1945. The National Archive (dále jen TNA), Londýn, CO 533/537/38646.

až o 50 % a situace začínala být kritickou, zejména na to poukazovaly nedostatky potravin mezi roky 1942 a 1943. Za původce této krize v zemědělské produkci, která se v těchto oblastech stávala čím dál palčivějším problémem, byli správou v rezervacích označováni afričtí zemědělci. Obviňováni byli z vyčerpání a zničení půdy, která mohla být dle správy obnovena jen zásahem státu. Zmiňované zásahy státu měly být součástí formující se politiky tzv. rozvojových programů a měly se zabývat nejen problémem zničené půdy, ale i zastavením společenského a hmotného úpadku v rezervacích. V rámci těchto programů, které byly silně ovlivněny osadnickými a koloniálními zájmy, přicházela do rezervací i silně nepopulární nařízení na revitalizaci půdy, mezi něž patřilo především tzv. terasování a nařízení nechávat ležet pole ladem.³⁶

Obzvláště negativní odezvy se dostalo terasování a to hned z několika důvodů. O jeho zavedení proběhly pokusy již ve 30. letech, kdy po hospodářské krizi africké zemědělství procházelo velmi rychlou expanzí a stávalo čím dál větší konkurencí pro osadníky. Ti v obavách z nově vznikající proto-kapitalistické vrstvy Afričanů a jejich konkurence začali silně kritizovat tento nárůst a součástí této kritiky byly mj. i obavy ze zhoršování stavu obdělávané půdy.³⁷ Po roce 1945 byly již rezervace dle Afričanů v takovém stádiu přelidnění, že terasování bylo již jen dalším ze zoufale nedostačujících prostředků, skrze který se navíc vládnoucí vrstva snažila udržet původní obyvatel mimo Bílou vysočinu, která byla z velké části neobydlená. Práce na terasování byla navíc povinnou a neplacenou, proti čemuž se zvedaly další vlny nevole. Afričané požadovali po místní správě alespoň uvolnění finančních prostředků na terasování, podobně jako například na stavbu silnic, nemocnic atp.³⁸

Negativně působil i fakt, že se na terasování z větší části musely podílet ženy, vzhledem k tomu, že větší část mužské populace pracovala mimo rezervace. Vzdávající nespokojenost upoutala i pozornost vlády, která společně s místní správou vyvolala diskusi na téma zákazu ženské práce na terasování. Avšak vzhledem k tomu, že 70 % veškeré práce na terasování bylo dílem kikujských žen, byl nakonec tento návrh smeten ze stolu. Pro malé zemědělce také docházelo kvůli omezení, která šla ruku v ruce s terasováním, k snižování výdělku. Půda, na níž se praktikovalo, nebyla ihned obdělávatelná a samozřejmě pracovní síla, která by mohla být využita v zemědělství, byla

³⁶ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 274–277.

³⁷ ANDERSON, David M., THROUP, David W., *Africans and Agricultural Production in Colonial Kenya. The Myth of the War as a Watershed*. In: *The Journal of African History*, 26, 1985, 4, s. 327–345.

³⁸ GATHERU, s. 134.

také vázána na tuto povinnost. Bohatší část zemědělců tato omezení zasáhla v mnohem menší míře, protože měla dostatečný kapitál na najmutí potřebné pracovní síly.³⁹

Nespokojenost mezi africkými obyvateli vyvolávalo i další opatření, které mělo kořeny v období hospodářské krize ve 30. letech. Koloniální správa podporovala na pozadí hospodářské krize africkou produkci tržních plodin,⁴⁰ avšak v poválečných letech s narůstajícím vlivem osadnického obyvatelstva v koloniální správě, od této podpory upustila a naopak začala omezovat africkou produkci na ne tolik lukrativní produkty.⁴¹

V dalších bodech těchto rozvojových programů se opět objevovaly neshody, protichůdné názory a nařízení, podobně jako tomu bylo například v již zmiňovaném vztahu mezi centrální a místní správou. Například na jedné straně snaha správy o co největší udržení tradic v afrických společnostech, což mělo vést k vyšší stabilitě společnosti, oproti úředníkům, kteří neviděli v afrických společnostech prvky, které by měly být zachovány a naopak hlásali co nejrychlejší směřování směrem společností západní podoby. Klasickým případem těchto rozporů je také dlouhodobý spor o způsob vlastnictví půdy. Dlouhodobě se v tomto směru střetávaly dvě názorové linie, jedna obávající se přílišného individualismu, hlásající tradiční systém držby (který byl mnohdy správu naprosto mylně interpretován) a druhé, naopak věřící v rozvoj společnosti spojený s nevyhnutelným přechodem na nějakou formu individuálního vlastnictví. Výše zmiňované programy, obzvláště v oblasti zemědělství, tedy velmi často vyvolávaly spíše odmítavé reakce a vedly k nárůstu napětí v oblastech rezervací. Staly se namísto prostředku na stabilizaci společnosti jednou z příčin radikalizace a narůstajícího odporu vůči vládním strukturám v africké společnosti.⁴² Pravděpodobně nejostřejší konflikt pak panoval mezi místní správou a Kikují, avšak Kikujové postrádali přístup do politického prostoru, ve kterém by se mohli za svá práva a požadavky postavit.

Orgánem, který měl dle britské koloniální politiky v rámci rozvojových programů připravovat zástupce Afričanů na vstup do politické sféry a vytvářet politickou elitu schopnou vlády skrze zapojení do administrativy, měly být tzv. Domorodé místní rady (dále jen LNC)⁴³ zavedené v Keni již ve 20. letech. Jejich opravdový vliv a účel byly však již od prvopočátku rozdílné, cíleně zde měla být kontrolována africká politická aktivita, přičemž reálně nedisponovaly žádnou legislativní ani výkonnou mocí a byli prakticky

³⁹ THROUP, s. 423–424.

⁴⁰ ANDERSON, THROUP, s. 327–345.

⁴¹ BERMAN, *Bureaucracy*, s. 246.

⁴² BERMAN, *Control and Crisis*, s. 274–281.

⁴³ Local Native Council. Po roce 1950 přejmenovány na Okresní rady Afričanů (African District Councils).

pod naprostou kontrolou okresních komisařů. Tuto kontrolu dobře demonstrují události po prvních poválečných volbách, kdy se zvolení političtí aktivisté z nově povolené KAU dostali ihned po zvolení pod tlak ze strany místních komisařů a byli co nejrychleji z těchto postů odsunuti.⁴⁴

Příčiny naprostého neúspěchu těchto programů, bylo jejich jen velmi povrchní zadání z Londýna, jehož aplikace neprocházela žádným kontrolním mechanismem a také politický pat mezi osadníky a koloniálními úředníky panující na nejvyšších pozicích keňských vládních struktur. V konečném důsledku se tato opatření stala prakticky jen potvrzením metod a myšlenek, které byly používány v místní administrativě již v předcházejících letech. Místní správa se silně obávala zavádění jakýchkoli změn a myšlenkou vývoje tedy aplikovala velmi rezervovaně. Přílišné tempo změn by totiž dle názoru panujícího mezi úředníky mohlo silně narušit současnou snahu o udržení přirozeného stavu těchto společností. V tomto duchu se tedy nesla reakce koloniálního orgánu, který měl na situaci v rezervacích a afrických společnostech v poválečných letech největší vliv. Centrální orgány se problémy africké společnosti vůbec nezaobíraly a nechávaly je jako pole své působnosti, přičemž nejvyšší státní úředníci a guvernér se poprvé ohlédli tímto směrem až půl roku před vyhlášení stavu ohrožení státu, kdy se situace v africké společnosti stávala již nekontrolovatelnou. Veškerá zodpovědnost za řešení tohoto komplikovaného problému tedy spadala na místní správu ve spolupráci s úředníky nových ministerstev, jejichž resorty se zhoršující se situací obracely k agresivnějším řešením postrádajícím dlouhodobější efekt a propadaly chaosu.⁴⁵ K jeho vzniku značně přispívala i velká autonomie jednotlivých okresů, silná role okresních komisařů a snahy získat peníze na občas až podivuhodné programy za každou cenu, což velmi dobře ilustruje vyjádření jednoho z tehdejších úředníků místní správy: „*Velkou roli hrál i charakter a iniciativa s jakým daná osoba přistupovala ... k této myšlence vývoje a pokroku. Pokud se chlapík zaměřoval na budování škol, byly to tedy školy, mohli jste v jeho okrsku vidět budování všech různých škol pod sluncem. Poté mohl následovat někdo, komu školy nevyhovovaly, ale zato měl zalíbení v lékárnách - je to trochu přehnané, ale opravdu to podobně fungovalo - takže se okres zaměřil na lékárny, na ženské kluby, nebo cokoliv jiného.*“⁴⁶

⁴⁴ BERMAN, *Bureaucracy*, str. 246–247.

⁴⁵ Tamtéž, s. 243–245.

⁴⁶ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 282.

Obavy ze vzniku silných elit, někdy maskované jako obavy z narušení společenské stability, vedly k omezením v oblastech školství. Vzdělání bylo do jisté míry chápáno jako hrozba a jeho přílišný rozvoj mohl údajně ohrozit proces přirozeného vývoje africké společnosti. Školy určené pro africké obyvatele se tudíž zaměřovaly na zemědělské a odborné předměty, které tento proces neměly ohrozit, a dle plánu z roku 1949 měli děti ve školním věku navštěvovat školu pouze 4 roky.⁴⁷ Zpráva informující o vzdělání ve východní Africe informovala, že pouhá 3 % z příjmů státního rozpočtu jdou na vzdělání afrických obyvatel. Tato 3 % představovala přibližně 150 tisíc liber, což byla například oproti sousední Ugandě skoro poloviční částka.⁴⁸

Pokud měli afričtí představitelé ve venkovských oblastech a rezervacích roli i vliv minimální a vždy alespoň pod částečnou kontrolou, tak jejich pozice v ústředních vládních orgánech byla až do roku 1944 nulová. V roce 1944 se dostal jako první africký reprezentant do zákonodárné rady E. W. Mathu, avšak stejně jako další jeho tři kolegové následující ho v letech 1946 a 1948 byl do rady přímo dosazen, nikoliv zvolen, a to především kvůli jeho oddanosti koloniálnímu režimu a západnímu myšlení. Tímto samozřejmě naprosto mizela jakákoli jeho věrohodnost v očích africké společnosti a stával se jen figurkou v rukou koloniální správy.⁴⁹

Přestože v keňském prostředí nebyla nikdy fakticky realizována doktrína nepřímé vlády, vznikla v její společnosti vrstva „kolaborantů“ spolupracujících s koloniálním režimem. Skupina, jejíž politické, společenské a především ekonomické postavení záviselo na vztahu a spolupráci s koloniální správou a jejími představiteli. Tato vrstva byla představována především dosazovanými náčelníky, jejich spolupracovníky a dalšími státními zaměstnanci.⁵⁰ Faktorem, který se ukázal důležitý především po vypuknutí povstání a krize, byly narůstající spory a neshody právě mezi dosazovanými náčelníky či dalšími osobami blízce spolupracujícími s vládními strukturami, kteří často zneužívali své pozice v rezervacích k zisku půdy, či hromadění majetku a radikálními protikoloniálně smýšlejícími Afričany. I v tomto ohledu se tedy prohlubovala společenská krize a objevovaly se nové problémy, které začínaly silně ovlivňovat africké komunity nikoliv jen zvenčí, ale i zevnitř, v důsledku vznikajících sporů i uvnitř kmenových svazů a jednotlivých rodin.⁵¹

⁴⁷ Tamtéž, s. 281.

⁴⁸ LEWIS, Joanna, *Empire State-Building. War and Welfare in Kenya. 1925–52*, Athens 2000, s. 307.

⁴⁹ BERMAN, *Bureaucracy*, s. 247–248.

⁵⁰ THROUP, s. 403–404.

⁵¹ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 274–275.

Dle některých historiků mělo v neposlední řadě také určitý dopad na zhoršující se atmosféru ve společnosti a narůstající odpor ke koloniálnímu státu vyhlášení tzv. Plánu Keňa⁵² osadnickou organizací Voličská unie.⁵³ Osadníci v tomto dokumentu vyjadřovali nesouhlas s africkou účastí ve výkonném výboru a odmítali další rozšiřování afrického zastoupení v zákonodárné radě. V tomto plánu bylo v podstatě oživeno starší schéma, podle kterého měli Keňské území spravovat sami evropští osadníci, přičemž následně měl být vytvořen ve východní Africe státní útvar pod správou bílé menšiny, který se měl nakonec spojit na jihu s Jihoafrickou Unií. Tento dokument byl samozřejmě teoretického rázu, avšak problematickou částí bylo jeho silně proti-africké a pro-evropské vyznění, které jako by naznačovalo evropské předurčení pro vládu nad ostatními rasami v keňském prostředí.⁵⁴

Poválečné období se obecně vyznačovalo obrovskou konjunkturou, ze které ale mohly těžit jednotlivé skupiny obyvatel ve velmi rozdílné míře.⁵⁵ Během tohoto období, nárůst proti sobě jdoucích společenských sil ukazoval zintenzivňující se spory mezi těmito společenskými skupinami, i uvnitř nich samotných, ale také neschopnost státu efektivně tyto spory řešit a jeho ústup z pozice nezaujatého prostředníka. Tato změna postavení státu samozřejmě nezůstala bez povšimnutí a znatelnější propojení mezi státem a osadnickou menšinou opět jen komplikovala situaci a zvyšovala neklid ve společnosti. Řešení tohoto neklidu a společenského pnutí bylo ponecháváno k řešení čím dál zoufalejší místní správě, od které se očekávalo, že bude sama schopna vyřešit po desetiletí se kupící problémy a účinně je vyřešit, zatímco zbytek státního aparátu pokračoval v úspěšném a nadále prosperujícím poválečném obchodě bez většího zájmu o objevující se komplikace.⁵⁶

2.3 Nepokoje, přísahy a eskalace konfliktů

V důsledku všech výše zmiňovaných okolností se začaly objevovat v Keni nepokoje a projevy občanského odporu vůči koloniálnímu zřízení. Jeden z prvních těchto projevů, byl spojen s odporem žen k nucené práci na terasování, kdy se v roce 1947 ve městě Fort Hall⁵⁷ odmítly připojit k další práci na revitalizaci půdy a skrze masivní protestní akce donutily vládu, aby v tomto okrsku tyto práce dočasně přerušila. V lednu téhož roku byla

⁵² The Kenya Plan.

⁵³ Electors' Union.

⁵⁴ GATHERU, s. 136.

⁵⁵ TIGNOR, s. 31–64.

⁵⁶ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 320–321.

⁵⁷ V současné době se město jmenuje Murang'a.

pod hlavičkou Africké dělnické federace (dále jen AWF)⁵⁸ vyhlášena v Mombase generální stávka, kritizující zhoršující se poměry dělníků ve městech a nezaměstnaných. Aktivity této odborové organizace se rychle šířily a během roku 1947 stála v Keni u zrodu série stávek objevujících se napříč kolonií, avšak rychlý nárůst vlivu byl zastaven v říjnu 1947, kdy bylo zadrženo celé její vedení včetně hlavní postavy AWF, Chegeho Kibachia, a AWF se po tomto zásahu prakticky zhroutila. Od této doby stát povoloval jen odbory striktně v rámci jednoho oboru, či sektoru⁵⁹ a pokusy o založení zastřešujících organizací byly potlačovány. Tímto způsobem byl znemožněn vznik i organizaci Východoafrického kongresu odborů (dále jen EATUC)⁶⁰ a generální stávka, která byla na protest proti tomuto zákazu svolána v roce 1950 v Nairobi byla velmi tvrdě potlačena.

Radikálněji smýšlející se ale neobjevovali jen v odborových organizacích, ale i uvnitř KAU. Pokračující neúspěchy umírněné politiky KAU podněcovaly v africkém obyvatelstvu náchylnost k radikálnějším řešením a zvětšovaly rozdíly mezi umírněnou a militantní částí KAU, radikálové začínali tedy získávat čím dál větší vliv a jejich řady se rozšiřovaly. Podpora a členská základna radikálů vycházela především z mladší generace mužů, kteří se připojili do KCA na konci 40. let, městských dělníků a nezaměstnaných. Většina těchto mužů žila původně v rezervacích, či v osadnických oblastech, ale zhoršující se situace je vyhnala do měst, kde se ale v důsledku nezlepšujících se životních podmínek dostávali pod vliv různých protikoloniálně zaměřených skupin a v důsledku migrace mezi rezervacemi se tyto myšlenky rozšiřovaly dále i do venkovského prostředí, kde se uchytávaly především ve vrstvě bezzemků a chudší části společnosti.⁶¹

Ruku v ruce se zhoršující situací ve společnosti a sílící extremistickou vrstvou se začaly ve větším množství ve společnosti Kikujů, kteří tvořili hlavní část odporu, objevovat tzv. přísahy. Avšak systém přísah nebyl v Kikujské společnosti žádným novým zvykem, naopak to byla jedna z historických tradic, provozovaných v těchto komunitách dlouho před příchodem evropských kolonizátorů, na řešení různých sporů. Osoba, která přísahu odříkala, nesměla přísahat křivě, protože dle kikujských tradic přísahala bohu Ngaiovi⁶² a v případě, že by lhala, by byla následně zasažena touto křivou přísahou a jak

⁵⁸ African Workers' Federation.

⁵⁹ Příkladem jsou Transport and Allied Workers Union, Domestic and Hotel Workers Union.

⁶⁰ East African Trade Union Congress.

⁶¹ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 326–327.

⁶² Stvořitel – Ngai je dle kikujských a kambských tradic nejvyšší bůh sídlící na svaté hoře Kirinyaga (tj. Mt. Kenya).

ona, tak její nejbližší měli zemřít. Přísahy tedy měly velmi silný psychologický efekt a byla jim v těchto komunitách připisována velká vážnost. Vzhledem k jejich podobám v průběhu povstání, je důležité zmínit, že pokud osoba přijmula jakoukoli z přísah, již nebylo možné od ní jakkoli odstoupit a také, že ženy byly z těchto rituálů prakticky vyloučeny a přísahy mohly uzavírat jen v opravdu výjimečných případech. Poslední dva fakty jsou zmíněny především proto, že během povstání se v nastalých krizových válečných podmínkách začala podstata přísah značně překrucovat, kvůli účelnosti pro jednotlivé strany. Ze strany povstalců začínaly být pod přísahy zahrnovány i ženy a děti, na straně státu byl zaveden systém odstoupení od přijatých přísah, v rámci něhož následně osoby slibovali věrnost koloniální vládě.⁶³

Beznaděj a narůstající antipatie vůči umírněné politice a koloniální správě, která se šířila v kikujských komunitách, vedla k uzavírání přísah zaměřujících se na boj proti britské administrativě. První z nich byly praktikovány v oblasti Olenguruone, která hrála mj. také klíčovou roli v rozšiřování bojovných nálad a radikálních myšlenek směrem na venkov, již v roce 1944 (dle C. Elkins dokonce o rok dříve)⁶⁴ přičemž jejich první *nová* podoba, která se měla v budoucnu stát vzorem pro další přísahy během povstání, pocházela od organizace KCA.⁶⁵ Název v kikujštině zněl *Muuma wa Tiiri*, tzv. přísaha půdy a jejím poselstvím byla společná obrana a boj za návrat půdy do kikujských rukou, přičemž oproti tradičním přísahám, byla jako první uzavírána nejen muži, ale i ženami a dětmi.⁶⁶ Následovaly další přísahy, jako například přísaha *mbatuni* či také *batuni*, kterou uzavírali vojáci vedoucí guerillovou válku proti režimu, někdy nazývaní válečníci z lesů. Tyto přísahy byly již často mnohem závažnějšího rázu a otevřeně propagovaly a legitimizovaly násilí. Obsah přísahy odřikávaný členy protikoloniálního odboje viz níže:

„Já (jméno přísahajícího) slavnostně slibuji, že pokud budu požádán setít něčí hlavu, i kdyby byla hlavou mého otce, matky bratra, či sestry, vstanu a bez otázek tento rozkaz vykonám, pokud nikoliv, nechť mne tato přísaha usmrtí.

Slavnostně slibuji, že se odevzdávám své zemi jakožto válečník a neustoupím, ani pokud krev poteče v korytech řeky; ať už krev nepřátel nebo naše. Pokud bych měl někdy v mém přesvědčení váhat, nechť mne tato přísaha usmrtí.

⁶³ GATHERU, s. 148–150.

⁶⁴ ELKINS, Caroline, *Britain's Gulag. The Brutal End of Empire in Kenya*. Londýn 2005, s. 25.

⁶⁵ THROUP, s. 415–416.

⁶⁶ BERMAN, LONSDALE, s. 419–420.

*Slavnostně slibuji, že nikdy neprodám ani neodevzdám naši půdu bílé rase a pokud ano, nechť mne tato přísaha usmrtí.*⁶⁷

Dle obsahu přísahy výše, je patrné, že se tedy tito lidé již v žádném případě neobávali radikálních řešení a byli odhodláni postavit se proti britské správě za jakýchkoli podmínek. Avšak nutno podotknout, že tato přísaha patří mezi opravdu nejradikálnější a byla uzavírána oponenty režimu představující nejtvrdší jádro povstání, tj. guerillovými vojáky.⁶⁸ Uzavírání přísah bylo prostředkem, který měl v kikujské společnosti rozšířit co největší pocit sjednocení a soudržnosti a zároveň si jejím prostřednictvím pojistit, že žádný z přísahajících svou společnost nezradí a neodhalí existenci hnutí koloniálním autoritám.⁶⁹

Hlavní centrem protikoloniálního odporu a nepokojů se jednoznačně stalo Nairobi, kde se situace afrických obyvatel nadále nezlepšovala a v roce 1947 zde žilo přibližně již 16,000 osob bez střechy nad hlavou. Z afrických čtvrtí obývaných čím dál více militantními obyvateli se stávaly no-go zóny, přičemž na tisíc obyvatel zde připadal průměrně jeden policista. Již na konci roku 1947 nad africkými částmi Nairobi vláda ztratila kontrolu a naprosto nezvládala nastalou situaci. V nastalých podmínkách se rychle dostávali do vedoucích pozic radikálně smýšlející osobnosti, nejdříve mezi ně patřil již zmiňovaný vedoucí AWF, Chegeho Kibachia, následně se dostávali do čela především lidé čerpající inspiraci od indického lídra marxistického hnutí, Makhana Singha. Mezi ně patřili F. Kubai, P. Ngei, K. Karumba a další, kteří se silně zapojovali do fungování odborových hnutí v Nairobi a společně s dalšími organizacemi⁷⁰ operujícími v ulicích těchto čtvrtí se silně ohrazovali proti umírněnému křídlu KAU. Sřítet v rámci KAU vyvrcholil v letech 1950–1951, kdy se těmto radikálům podařil podkopat vliv umírněných v nairobské buňce KAU a v červnu 1951 i definitivně získat zde vedoucí pozici ve vedení.⁷¹ Tato porážka KAU samozřejmě souvisela s obecně zhoršující se pozicí strany, jejíž umírněný přístup nepřinášel pro kikujskou část populace, která věřila v spolupráci s koloniálním státem, nadále žádné výhody v podobě jakýchkoli ústupků osadnické menšiny, zrovnoprávnění či výhod pro kikujské obyvatelstvo.⁷²

⁶⁷ GATHERU, s. 151.

⁶⁸ Tamtéž, s. 149–151.

⁶⁹ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 334.

⁷⁰ Velmi často tyto organizace fungovaly spíše jako gangy a kriminální uskupení, patřili mezi ně i již dříve zmiňovaní Forty Boys a další organizace skládající se především z mladých mužů.

⁷¹ THROUP, s. 399–433.

⁷² BERMAN, *Control and Crisis*, s. 325.

V hlavním městě a především tedy slumech obývaných kikujskými obyvateli se v ještě větší intenzitě začaly objevovat násilné akce a ve velké míře se zde začínali šířit přísahy. Pro odpůrce spolupráce s koloniálními strukturami se stalo zároveň i centrem, ze kterého byla řízena další aktivita, a skrze výhodnou centrální pozici Nairobi, se podařilo navazovat místním lídrům pevné vazby s vedoucími postavami tohoto hnutí ve venkovských oblastech, především tedy Kikuyulandu. Neschopnost zachytit nárůst a rozšiřování těchto hnutí v počátcích, tj. do konce roku 1947, silně zkomplikovala situaci pro jeho další omezení v dalších letech a i přes úpornou snahu správy o zlepšení této situace především v letech 1948–1949 se situace příliš neměnila. V těchto čtvrtích nadále narůstala kriminální činnost a kontrolu nad nimi prakticky držely kikujské pouliční gangy.

Nárůst těchto násilných aktivit avšak vyvolal mezi ne-kikujskými komunitami silně negativní nálady, podobně jako mezi umírněnými Kikuji. Silně zasaženi byli Luhyové, Luové a další námezdní dělníci, kteří migrovali za prací do Nairobi z pobřeží. Tyto negativní vztahy ještě navíc umocňoval fakt, že větší část ubytovacích prostor v afrických částech Nairobi vlastnili Kikujové, kteří často své pozice zneužívali. V roce 1952 se stali Kikujové mezi ostatními etniky v Nairobi prakticky stejně neoblíbení, jako byla koloniální vláda. Ve chvíli, kdy vypukl v říjnu 1952 otevřený konflikt mezi Kikuji a státem, si tato etnika jako nestranní pozorovatelé mohli vyčkat a až s vývojem konfliktu se přidat na stranu, která jim více vyhovovala. I tyto mezi etnické vztahy jsou jedním z důvodů, proč se povstání Mau Mau následně nikdy nemohlo stát a nestalo opravdu celonárodním nacionalistickým hnutím.⁷³

V prostředí hlavního města vládní orgány svými opatřeními naprosto nesprávně zareagovaly na změny v poválečné době, když v afrických čtvrtích začaly spolupracovat s umírněnými lidry nairobské KAU, namísto s místními tradičními kmenovými uskupeními, se kterými spolupracovaly do této doby. Nairobská správa, ale ani elity KAU nebyly schopné rozpoznat, že tyto městské čtvrti není možné spravovat jinak, nežli skrze pozměněný systém nepřímé vlády založený na spolupráci s jednotlivými etniky. Tento nový systém nezahrnující spolupráci s místními náčelníky vedl velmi rychle k úpadku autority místní správy, její informovanosti o dění v těchto oblastech a následně i k situaci, kdy v nejhroších oblastech ztratila správa prakticky jakoukoli kontrolu.⁷⁴

⁷³ THROUP, 399–433.

⁷⁴ Tamtéž, s. 417–419.

Koloniální administrativa podcenila vývoj situace i v rezervacích a venkovských oblastech. Základem problému bylo především omezení komunikace centrální správy se zaměstnanci, kteří přicházeli do přímého kontaktu s africkými komunitami, a tudíž měli jasný přehled o zde panujících poměrech. Po tomto omezení samozřejmě velmi klesla informovanost a schopnost reagovat na nastalé situace v těchto oblastech a úředníci místní správy se zde dostávali pod čím dál větší tlak v důsledku narůstajícího neklidu. V centrální správě naopak panoval až nepochopitelný klid, přičemž úředníci se zde většinou dostávali do kontaktu jen s přímými požadavky a peticemi od afrických politiků (většinou pocházející z KAU), ale tyto dokumenty byly odmítány jako naivní, netrpělivé snahy o zrychlení procesu vývoje, který byl dle programů na rozvoj nutně dlouhodobým a postupným procesem. Zaměstnanci centrální správy tedy v důsledku absence jakéhokoli přímého kontaktu a relevantních informací neměli o situaci v těchto oblastech přehled.⁷⁵

Od počátku roku 1950 vstupuje střet do kritické fáze, jejíž počátek je spojován s rozhodnutím proměnit kikujské odbojové hnutí na hnutí s širokou členskou základnou. Tento proces byl převeden do praxe zaváděním přísah v masovém měřítku, protože do této doby byly spíše záležitostmi uzavřených společností a jednotlivců. Mnohdy byli lidé k uzavírání přísah donuceni násilnými prostředky, či vyhrožováním a to včetně některých vysoce postavených členů KAU, či Nairobské poradní rady Afričanů (dále jen NAAC).⁷⁶ Většina praxe masových přísah byla provozována do poloviny roku 1951 organizací KCA,⁷⁷ avšak postrádala centrální řízení a tak se většinou uzavírání přísah rozšiřovalo po kikujských oblastech Nairobi a Rift Valley aktivitami jednotlivých radikálů, což silně zvětšovalo pravděpodobnost prozrazení aktivit protikoloniálního hnutí. Narůstající nepokoje a protistátní protesty vedly k zvýšené ostražitosti ze strany státních představitelů a policie. Ačkoliv v této době samozřejmě žádné jednolitě protistátní hnutí v kikujské společnosti neexistovalo a samotný původ a význam názvu je velmi rozporuplný, začali představitelé státu a osadníci pro všechny tajné a odbojové kikujské organizace používat název Mau Mau.⁷⁸ Dle některých zdrojů sami sebe členové odbojových hnutí takto nikdy

⁷⁵ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 328–331.

⁷⁶ Nairobi African Advisory Council.

⁷⁷ Velkou roli hrál Chief Koinange (Koinange Wa Mbiyu), bývalý příznivce a spolupracovník koloniálního režimu, který přešel na opačnou stranu barikády, a jeho sídlo bylo jedním z hlavních center pro jednání nejvyšších představitelů stávících se proti koloniální nadvládě. *Koinange's death marks the end of a dynasty that reigned in Kiambu*. In: Daily Nation [online], [cit. 2016–24–04]. Dostupné z: <http://www.nation.co.ke/oped/Opinion/-/440808/1499610/-/lmbk7bz/-/index.html>.

⁷⁸ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 335–336.

nenazývali, ale preferovali vojenský název Keňská svobodná zemská armáda (dále jen KLFA).^{79 80}

Jeden z významných konfliktů, který zvýšil obavy mezi státními představiteli a osadníky v dubnu 1950, proběhl v Kolloe v oblasti Baringo. Zde se skupina Pokotů a Babukusů, frustrovaná z vykořisťování koloniální systémem a ztráty půdy, pod vedením Lukase Pkecha, dostala do ozbrojeného střetu s vládními silami. Výsledkem tohoto střetu byl tzv. Kolloa Afray, kde zemřelo 33 lidí (29 z nich byli odpůrci režimu). Tento násilný střet představoval jednoznačný odpor vůči koloniálnímu systému, přičemž nadále se v tomto prostředí objevovaly další konfrontace i v následujících letech. Po vypuknutí povstání věřili místní Pokotové a Babukusi, nutno dodat že správně, že kikujští povstalci byli jejich revoltou inspirováni.⁸¹

Většina předních představitelů státu věřila, že povstání vede KCA pod zástěrkou KAU a již od dubna 1950 probíhalo v Keni zatýkání osob, které se nějakým způsobem podílely na vykonávání praxe přísah, následně bylo do konce roku 1950 celkem 120 Kikujů odsouzeno a uvězněno. V průběhu roku 1951 se úroveň politických střetů dostala na takovou úroveň, že si těchto problému začala všimnout i londýnská vláda a v květnu tohoto roku přijel navštívit Keňu ministr kolonií, James Griffiths. Avšak i přes silné apely, především ze strany KAU a Kenyatty, na zlepšení politické pozice Afričanů v rámci Keni, získali Afričané jen symbolická dvě místa v zákonodárné radě a jedno ve výkonném výboru. Zanedlouho po této návštěvě a opětovném nezlepšení situace radikálové definitivně zavrhlí jakoukoli politiku vyjednávání.

V prostředí Nairobi od roku 1951 ještě zesílil tlak a zaměření radikálů na uzavírání přísah a zvláštní pozornost byla věnována tlaku na státní zaměstnance, kteří mohli být po uzavření přísah velmi užiteční v získávání jinak nedostupných informací. Pod zástěrkou místní pobočky KAU se zformoval tzv. Centrální výbor, shromažďující zástupce radikálů a jejich tajných organizací z oblastí Fort Hall, Nyeri, Embu, Meru a Machakos, kteří měli dále řídit a šířit praxi přísah. V průběhu let 1951–1952 se v čím dál větší míře objevovalo násilí a střety. Radikálové vyvíjeli silnější tlak na prosazování přísah skrze vydírání či násilí a začínali hromadit zbraně, získané nákupem, ale i krádežemi. Od počátku roku 1952 se začínaly v oblasti Nyeri objevovat násilné akce a žhářství proti místním

⁷⁹ Kenya Land and Freedom Army.

⁸⁰ KANOGO, Tabitha M., *Dedan Kimathi. A Biography*. Nairobi 1992, s. 20–25.

⁸¹ OGOT, Bethwell A., *Mau Mau & Nationhood: The Untold Story*. In: ATIENO-ODHIAMBO, Elisha S., LONSDALE, John (eds.), *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration*, Oxford 2003, s. 8–36.

náčelníkům a dalším osobám spolupracujícím se státem. Násilí se během několika dalších měsíců rychle rozšířilo i do oblasti Nairobi, Rift Valley a Nakuru, často v podobě teroru a vraždění Kikujů nesouhlasících s militanty. Ve větší míře se začala praktikovat radikálnější verze přísah, již výše zmiňovaná *batuni* a v průběhu měsíců července a srpna se první skupiny militantů začaly přesunovat do lesních oblastí hor Aberdare range a okolí Mount Kenya, připravující se na násilný odboj.⁸²

Již když se během první poloviny roku 1952 začaly objevovat v kikujských oblastech násilné akty v podobě útoků na odpůrce protikoloniálního hnutí, ozývaly se první hlasy z místní správy volající po zavedení stavu ohrožení státu (dále jen krizový stav), díky němuž by měli místní správci rozšířené pole působnosti a mohli lépe reagovat na horšící se situaci v Kikuyulandu. Tyto snahy ale byly centrem a metropolí odmítány jako neopodstatněné. Násilí na těchto místech bylo označováno jen jako izolované a výjimečné uprostřed jinak klidné a prosperující kolonie. Situaci ještě více komplikovala situace s nástupem nového guvernéra. Sir Phillip Mitchell totiž v červnu roku 1952 odstoupil a na jeho místo byl dosazen Sir Evelyn Baring, avšak ten se vzhledem k jeho zdravotním indispozicím dostavil do Keni až za celé tři měsíce, na konci září 1952. Jeho podřízení, kteří měli po dobu jeho nepřítomnosti zastávat vedoucí role, se samozřejmě obávali závažných, radikálních rozhodnutí a ustanovení krizového stavu v jeho nepřítomnosti. Namísto toho se snažili legislativními prostředky posílit pravomoci bezpečnostních složek, přičemž informace o šířících se nepokojích a násilí poskytli Ministerstvu pro kolonie až v druhé polovině srpna 1952.⁸³ Další informace pak byly poskytnuty i W. H. Chinnem v rámci zprávy o sociální péči.⁸⁴

Sir Evelyn Baring, nový keňský guvernér, dorazil do kolonie až 30. září 1952, přičemž naprosto postrádal informace o rozšiřujícím se násilí a tristní bezpečnostní situaci v oblastech obývaných Kikuiji a jejich okolí. Jeho neinformovanost pramenila především z velmi neprofesionálního přístupu Ministerstva pro kolonie a odstupujícího guvernéra Mitchella i jeho zástupců. Ministr Lyttleton a jeho zaměstnanci odmítali zprávy z kolonie jako přehnané, ačkoliv se k nim dostávaly z mnoha na sobě nezávislých zdrojů.⁸⁵ ⁸⁶ Ještě pozoruhodnější však byl přístup odstupujícího guvernéra Mitchella, který jednoznačně

⁸² BERMAN, *Control and Crisis*, s. 336–337.

⁸³ BERMAN, *Bureaucracy*, s. 251–252.

⁸⁴ Zpráva o sociální péči v Keni od poradce Její Výsosti W. H. Chinna, 2. září 1952. TNA, Londýn, CO 822/674.

⁸⁵ Především to bylo od zastupujícího guvernéra Keni, H. Pottera, pobouřených bílých osadníků i úředníků ministerstva nasazených přímo v kikujských rezervacích a okolí.

⁸⁶ ELKINS, s. 32.

informace o nepokojích měl, ale přesto nejenže Baringa neinformoval, ba dokonce po jeho odchodu z guvernérské funkce vystoupil v červenci 1952 v Londýně s projevem, ve kterém jednoznačně zamítl jakýkoli neklid mezi kikujským obyvatelstvem. Frost argumentuje o tomto přešlapu tím, že zprávy, které měl od informačních složek, nekladly nedostatečný důraz na naléhavost situace a rolí Mitchellovo zhoršujícího se zdraví.⁸⁷ Dle C. Elkins a D. Throupa bylo jeho hlavní motivací zakončit svou dlouholetou koloniální službu bez poskvrny, kterou by jednoznačně neschopnost udržet klid v Keni pod jeho správou představovalo.⁸⁸

⁸⁷ FROST, Richard A., *Sir Philip Mitchell. Governor of Kenya*. In: *African Affairs*, 313, 1979, 78, s. 535–553.

⁸⁸ ELKINS, s. 32 a THROUP, David W., *Economic and Social Origins of Mau Mau. 1945–53*. Londýn, 1987, s. 54–56.

3. Krizový stav a Mau Mau

Neklidná situace poválečných let tedy eskalovala v letech 1950–1952, kdy se kolonií začaly šířit násilné akce. Tyto akce pocházely především ze strany radikálů z KCA a KAU, které většinou zastupovali mladí muži frustrovaní zhoršující se situací v kikujské společnosti a neschopností předních afrických politiků, kteří skrze umírněné metody nedokázali postavení kikujského etnika v Keni zlepšit. Keňská administrativa i přes mnohé varovné zprávy nedokázala šířící se nespokojenost spojenou následně i s násilím a uzavíráním kikujských přísah zachytit a tak došlo nevyhnutelně k vyhocení situace, vedoucí k násilí, teroru a na mnoha místech i vraždám. Prakticky až do příjezdu nového guvernéra Baringa nebyla schopna správa, ani Ministerstvo kolonií v těchto krizových letech proti zhoršující se situaci efektivně zakročit a umožnily tak tajným odbojovým organizacím, následně nazývaným hnutí Mau Mau, zapustit v kolonii silné kořeny, se kterými měla v následujících letech keňská vláda za podpory britské metropole svádět urputné boje a v rámci nich proběhnout na keňském území mnohé, často až nelidské, násilné střety.

3.1 Vypuknutí Mau Mau, vyhlášení krize a podivná válka

Zanedlouho poté, co Baring dorazil do Keni, byl konfrontován s memorandem informujícím o ztrátě tří kikujských okrsků ve prospěch povstalců z Mau Mau, kteří vystupovali silně proti-evropsky se sklony k atavismu, a jejich vliv se rychle šířil. Dále memorandum informovalo o zhoršující se bezpečnostní situaci a sílícím teroru, přestože byl v kolonii již zastupujícím guvernérem Potterem zaveden zákaz vycházení, kolektivní tresty a byly posíleny bezpečnostní složky. Dle informací z memoranda za tímto hnutím stál Jomo Kenyatta, ač oficiálně na toto tvrzení nikde neexistovaly žádné přímé důkazy. Baring reagoval na tyto informace po svém a i přes varování některých úředníků vyrazil na prohlídku kikujských oblastí mimo hlavní město. Zde narazil na zdecimované kikujské obyvatelstvo a následně se zúčastnil několika schůzek, ale výhradně s lojalisty a státu oddanými jedinci. Jeho náhled na Mau Mau byl tedy naprosto jednostranný, kdy ho považoval za jednoznačně nelegitimní hnutí a pravděpodobně ani nechápal jeho kořeny v dlouholetých diskriminačních opatřeních proti kikujskému obyvatelstvu. Podobně byl také informován o Kenyattovi, který měl být dle jeho informací, společně s jeho nejbližšími spolupracovníky, co nejdříve zpacifikován.⁸⁹

⁸⁹ ELKINS, s. 32–33.

Dojem, který na Baringovi zanechal první kontakt s hnutím, byl jen potvrzen událostí, která se stala 9. října 1952. Tohoto dne byl ve svém automobilu při cestě z Nairobi zavražděn vyšší náčelník Waruhiu. Waruhiu byl dlouhodobě jeden z největších stoupců britského koloniálního režimu v Keni, přejímal evropské, přesněji řečeno britské, hodnoty, stal se oddaným katolíkem a také byl jedním z největších kritiků odbojového hnutí. Členové Mau Mau jím pohrdali, podobně jako dalšími spolupracujícími náčelníky, kteří dle jejich názoru prodali svou zemi za peníze. To se mu zřejmě stalo osudným na začátku října 1952, kdy byl zastaven ve svém automobilu třemi členy Mau Mau, přestrojenými za policisty, kteří ho na místě několika výstřely zavraždili. Tato událost se stala posledním střípkem mozaiky, na jejímž základě se Baring rozhodl požádat o vyhlášení krizového stavu. V následujících dnech probíhaly intenzivní rozhovory mezi Ministerstvem pro kolonie, tj. Lyttletonem a Baringem, ve kterých bylo projednáváno důvody a ospravedlnění vyhlášení krizového stavu. Dle těchto rozhovorů měl krizový stav trvat nanejvýše několik měsíců, během nichž mělo být hnutí rozprášeno a v kolonii znovu nastolen mír.^{90 91} Hlavní důvodem jeho vyhlášení byla v první řadě legalizace tvrdých represivních metod proti členům povstání a jejich stoupcům, bez toho, aby se stát musel obávat o porušení úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁹²

Na základě těchto rozhovorů byl tedy 20. října 1952 v Keni vyhlášen krizový stav, spojený s příchodem praporu britského vojska. Ihned následujícího dne byla zahájena operace Jock Scott. Cílem této operace byl rozsáhlý zásah proti keňské politické opozici, která údajně stála za organizací Mau Mau, avšak zajatí byli především vedoucí představitelé umírněné politiky.⁹³ Obzvláště se jednalo o Kenyattu, Ngeie, Kubi, či Kagi. Zatčení tedy byli sice ve velké míře vedoucí představitelé africké politické reprezentace, nicméně jejich zatčení mělo spíše opačný efekt, než který koloniální vláda vyžadovala. Do vedení se následně dostávali mladí radikálové, kteří byli do této doby umírněným vedením upozadováni.⁹⁴ Jock Scott se také nepodařilo uspět kvůli úniku informací o probíhající operaci, přičemž umírněná část ze seznamu hledaných vyčkávala

⁹⁰ ELKINS, s. 34–36.

⁹¹ Memorandum. Napsáno Oliverem Lyttletonem, ministrem pro kolonie, 14. listopadu 1952. TNA, Londýn, C(52)407/11/472.

⁹² PERCOX, David A., *Mau Mau & the Arming of the State*. In: ATIENO-ODHIAMBO, Elisha S., LONSDALE, John (eds.), *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration*, Oxford 2003, s. 122, 129.

⁹³ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 347–348.

⁹⁴ ELKINS, s. 36.

na zatčení a naopak militanti, jako například Dedan Kimathi a Stanley Mathenge před zatčením utekli a schovali se do lesů, kde se následně mohli angažovat v dalším odporu.⁹⁵

Keňská policie, britské jednotky i jednotky King's African Rifles z okolních zemí ihned po vyhlášení krizového stavu také provedly rozsáhlý zásah v Centrální provincii,⁹⁶ která se dá označit za hlavní centrum odporu, ale nenarazily prakticky na žádný organizovaný odpor. V této době totiž členové hnutí neočekávali reakci Britů v tak rozsáhlé míře a ani neměli žádné souvislé plány, či zbraně na vedení guerillové války.⁹⁷ První měsíce od vyhlášení krizového stavu tedy neprovázely žádné větší vojenské střety či operace, ale spíše se nesly ve znaku jednotlivých násilných útoků na představitele státu ze strany Mau Mau a často je tato fáze také nazývána jako tzv. podivná válka, podle vzoru druhé světové války v první polovině roku 1940. V této době do hornatých oblastí a lesů severně a západně od Nairobi unikaly tisíce vzbouřenců, přičemž zde probíhal vojenský výcvik a ustanovování budoucího odporu. V čele tohoto výcviku často stáli bývalí vojáci britské armády se zkušenostmi z bojů ve druhé světové válce.⁹⁸ Avšak kromě velmi neurčitěho slibu boje za půdu a svobodu postrádalo samotné hnutí jasný cíl, smysl a jeho existence v lesích se stala prostorem pro debaty, jeho další fragmentování a vnitřní spory, spíše než základnou pro jednotnou odbojovou armádu.

Avšak již od počátku povstání se v kikujské společnosti formovalo (za podpory koloniální vlády) také hnutí oponující Mau Mau zvané Kikujská stráž, či někdy také Domobrana,⁹⁹ jejímž zformováním si koloniální režim dopomohl doplnit chybějící síly, které nebyl schopný poskytnout svými bezpečnostními složkami. Tyto složky měly v pozdějších fázích střetu naprosto klíčovou roli, kdy více než 50 % ztrát na straně vzbouřenců bylo právě díky jejich činnosti.¹⁰⁰ Lonsdale je popisuje jako spíše defenzivní složky, přičemž jejich činností měla být obrana vesnic a postů před vzbouřeneckými jednotkami a byly mnohem častěji terčem útoků, než agresorem.¹⁰¹ Avšak i přesto se

⁹⁵ ANDERSON, David M., *Histories of the Hanged. The Dirty War in Kenya and the End of Empire*. Londýn 2005, s. 63–64.

⁹⁶ Mapa viz Příloha 1 – Mapa Keni, zobrazení Centrální provincie s místy největšího odporu. a Příloha 2 – Mapa zobrazující pozici Centrální provincie a Bílé vysočiny v Keni.

⁹⁷ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 348.

⁹⁸ ELKINS, s. 37–38.

⁹⁹ Kikuyu Guard, Home Guard.

¹⁰⁰ BRANCH, Daniel, *Defeating Mau Mau, Creating Kenya. Counterinsurgency, Civil War, and Decolonization*. New York, 2009, s. 7.

¹⁰¹ LONSDALE, *The Moral Economy*, s. 453–454.

podobně jako u povstalců objevují v jejich činnostech velmi krvavé a násilné útoky na stoupence Mau Mau, ať už domnělé či opravdové.¹⁰²

Den po zahájení operace Jock Scott padl za oběť brutálnímu útoku vzbouřenců další z předních loajalistů, náčelník Nderi,¹⁰³ v následujících dvou měsících byli zavražděni osadníci¹⁰⁴ v okolí města Naivasha, E. Bowker, a I. Meiklejohn na úpatí Aberdarských lesů. Ve čtvrtek 27. listopadu byl zavražděn na tržišti v Nairobi další z význačných afrických odpůrců Mau Mau a člen městské rady v Nairobi, Tom Mbotela.¹⁰⁵ Zajímavá je v tomto kontextu zpráva obsahující reakci nejstaršího člena Keňské zákonodárné rady, samozřejmě osadníka, zveřejněná následující den v Cannbera Times, kdy Col. B. S. Grogan řekl v reakci na zhoršující se situaci a nedostačující nouzová opatření: „*stovka těchto mizerů by se měla zatknout, obvinít z velezrady, následně 25 % z nich pověsit před zraky ostatních a přeživší poslat zpět do rezervací, aby o tom mohli říci ostatním.*“¹⁰⁶ Toto prohlášení zcela symbolizuje silně radikální postoje, které proti Mau Mau zaujala velká část osadnické menšiny a náladu strachu, která se rychle mezi osadníky šířila. Baring varoval v dopisech ministra pro koloniální záležitosti „*o Evropanech uchylujících se k drastickým řešením na vlastní pěst*“ a „*toto může vést až něčemu velmi blízkému občanské válce.*“¹⁰⁷ Atmosféra strachu a obav sílila, mnozí osadníci volali po tvrdém, násilném zákroku, v některých případech dokonce po vyhubení celého etnika Kikujů. Velkou roli hrála v tomto případě samozřejmě propaganda a zobrazení Mau Mau evropskými médii. Média publikovala nejděsivější fotografie, přičemž používala slova „horor, teror a zlo povstání Mau Mau“ v kontrastu s „pokojnou a pokrokovou atmosférou,“ která údajně panovala v Keni před vypuknutím povstání.¹⁰⁸

Opatření následující po vyhlášení krizového stavu byla do jisté míry, svou drastičností a necitlivostí vůči situaci, kontraproduktivní. Mnoho mladých Kikujů, ač třeba do této doby nesympatizujících s povstáním, se dostalo pod takový tlak bezpečnostních složek, že se nakonec na stranu povstání přidali a to obzvláště poté, co byl za jeho hlavní postavu označen Kenyatta, mající v kikujské společnosti velmi významné postavení. Pokud tedy křivdy vůči africkým politikům, nárůst násilí a nepokoju

¹⁰² GATHERU, 152–155.

¹⁰³ ANDERSON, *Histories*, s. 68.

¹⁰⁴ Za zcela první osadnickou obětí je označována A. M. Wrightová, která byla zavražděna 3. října 1952 v Thice, necelých 20 km od Nairobi.

¹⁰⁵ ELKINS, s. 38.

¹⁰⁶ The Cannbera Times, 28. 11. 1952, XXVII/7884.

¹⁰⁷ Korespondence s guvernérem, Sirem Evelynem Baringem, o situaci v Keni, TNA, Londýn, CO 822/450.

¹⁰⁸ ELKINS, s. 42–49.

společně s represemi ze strany státu do této doby nevytvořily v keňském prostředí krizovou situaci, tak následným vládním opatřením se to již zcela jistě „podařilo.“ Rozsah těchto opatření dobře vyjadřuje počet zadržených Afričanů z důvodu výslechu, kdy od vyhlášení krizového stavu do konce února 1953 bylo zadrženo necelých 60 tisíc afrických obyvatel, z nichž 39 tisíc bylo následně propuštěno a přibližně 18 tisíc souzeno.¹⁰⁹ Další z opatření, které namísto uklidnění situace spíše radikalizovalo africké obyvatelstvo a stimulovalo odpor, byla repatriace kikujského obyvatelstva z městských oblastí Nairobi a osadnických oblastí kvůli strachu a protestům osadníků. Zpočátku šlo především o mladé muže (často již pod přísahami) v řádu stovek, nicméně v následujících měsících byly repatriováni řádově až tisíce mužů, žen i dětí, přičemž na konci roku číslo odsunutých vystoupalo až na 100 tisíc. V takovémto zoufalém prostředí začal africký odpor tedy spíše ještě posilovat, obzvláště ve světle repatriací a chaotických represí, které byly v prvních měsících v rezervacích rozpoutány. Tisíce, obzvláště mladých, mužů se odebíralo do lesů, aby unikli koloběhu represí a útlaku, rozpoutaném v prvních měsících po vyhlášení krizového stavu v rezervacích. Paradoxně tak velká část opatření spíše africký odpor ještě více rozdmýchala, namísto toho, aby kritickou společenskou situaci uklidnila.¹¹⁰

Důležitou událostí bylo v tomto období zatčení J. Kenyatty a s ním spojený následný soud. Kenyatta byl ihned po zatčení odvezen na izolované místo 650 km severně od Nairobi a následně byl v podobně izolovaném prostředí na hranicích Ugandy, ve vesnici Kapenguria, souzen společně s několika dalšími obžalovanými.¹¹¹ Problém představovalo pro režim z čeho Kenyattu obvinít. Po dlouhém hledání a prozkoumávání dokumentů, zadržených nejen v Kenyattově obydlí, byl společně s jeho spoluviníky obviněn z vedení nezákonné organizace. Absence prakticky jakýchkoli důkazů vedla podplacení svědků a soudce Ransleyho Thackera, který nakonec 8. dubna Kenyattu a ostatní i přes velmi chabá obvinění a důkazní materiál odsoudil k 7 letům nucených prací a následně doživotnímu vězení. V průběhu soudu, mezi prosincem a dubnem, se ale v Keni staly další dvě velmi důležité události. První z nich byla vražda celé rodiny osadníků včetně malého dítěte v lednu 1953, jejich černošskými sluhy, kteří podporovali Mau Mau. I tato událost byla samozřejmě záměrně velmi blízce popsána a zveřejněna včetně fotografií těl zavražděných, což vyvolalo další velmi odmítavé reakce a veřejné

¹⁰⁹ PERCOX, s. 130.

¹¹⁰ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 348–349.

¹¹¹ Patřili mezi ně Bildad Kaggia, Kungu Karumba, Fred Kubai, Paul Ngei, Achieng' Oneko.

demonstrace ze stran osadníků přičemž jejím vlivem ještě zintenzivnil tlak na následné Kenyattovo odsouzení. V reakci na tyto události Baring také přeorganizoval uspořádání keňských bezpečnostních složek a do jejich čela postavil nově britské armádní složky s generálmajorem W. R. N. Hindem.¹¹²

3.2 Období největších střetů

Na počátku roku 1953 se nacházelo v lesech již na 15 tisíc vzbouřenců, převážně to byli Kikujové, ale nacházeli se mezi nimi i Meruové a Embuové, přičemž v malé míře se připojili k odbojovému hnutí i Kambové a Masajové. Do čela hnutí se postavili Dedan Kimathi a Stanley Mathenge na území Aberdare range a Waruhiu Itote (známý spíše jako „Generál China“) v okolí Mount Kenya. Vedení odbojového hnutí nebylo, s malými výjimkami, propojeno s předchozími militantními elitami a jen Kimathi byl před vyhlášením krizového stavu zapojen výrazněji do politické činnosti. Dne 26. března proběhly dvě z prvních velkých vojenských akcí organizovaných nově zformovaným odbojem. První z nich bylo přepadení policejní stanice v Naivashe, při kterém se na konci března 1953 podařilo militantům získat velké množství střelných zbraní a výzbroje, které pro ně jinak bylo silně nedostatkovým zbožím. Druhá akce byla mnohem drsnějšího charakteru a do historie vstoupila pod jménem masakr v Lari.¹¹³

V noci z 25. na 26. března zaútočili rebelové (podle některých zdrojů dokonce až tři tisíce)¹¹⁴ na vesnici Lari, poblíž hlavního města Nairobi. Zde byl již před povstáním veden vleklý spor o půdu, obzvláště s náčelníkem Lukou, lojalistou silně profitujícím (především co týkalo půdy) z pozitivního vztahu s vládními strukturami. On a jeho stoupenci se stali terčem útoku, který se vyznačoval obzvláště velkou brutalitou, kdy byli zaživa upalováni uvnitř svých chatrčí a při pokusech o útěk napadáni pangami.¹¹⁵ Výsledkem útoku bylo 97 mrtvých, desítky zmrzačených obyvatel a 200 vypálených bydlení, přičemž útoku nebyl ušetřen ani dobytek, kterého bylo pobyto několik stovek kusů. I tento útok koloniální propaganda velmi zručně využila, kdy prakticky ihned po útoku byli na místo sezváni novináři a v tisku byly popisovány i ty nejděsivější detaily. O čem se již ale tisk nezmiňoval, byly odvetné údery provedené britskými a africkými

¹¹² ELKINS, s. 40–50.

¹¹³ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 348–349.

¹¹⁴ NEWSINGER, John, *Revolt and Repression in Kenya. The "Mau Mau" Rebellion. 1952–1960*. In: *Science & Society*, 45, 1981, 2, s. 159–185.

¹¹⁵ Panga je termín používaný pro typ mačety používaný především v oblastech východní a jižní Afriky. CAVALERI, David P., *The Law of War. Can 20th Century Standards Apply to the Global War on Terrorism?*. Fort Leavenworth, 2005, s. 66.

vojáky, místními policisty a loajalisty, při kterých padlo za oběť krvavé odplatě až na čtyři stovky, tedy minimálně čtyřnásobek, členů či příznivců povstání.¹¹⁶

Následující období, trvající přibližně rok, mezi dubnem roku 1953 a 1954, bylo obdobím s největším počtem útoků ze strany rebelů. Jednalo se především o útoky typu „udeř a uteč“ směřující na policejní hlídky a obranné posty v okolí vesnic, přičemž byly v této době záležitostí objevující se na různých místech prakticky každou noc. I přes tyto guerillové taktiky ale jinak hnutí Mau Mau bylo v tomto pojetí boje velmi neefektivním a v konečném důsledku i neúspěšným. Vojenští velitelé se zkušenostmi z druhé světové války nebyli schopni adaptovat své vedení na guerillový způsob boje a kromě několika přepadení osadnických farem a marginální teroristické činnosti v africké části Nairobi se zaměřovali pouze na boj v rezervacích. Povstalecké vedení nezorganizovalo žádné opravdu účinné guerillové útoky typu sabotáží elektrického vedení, vodních zdrojů či komunikačních spojení, které by zásadním způsobem ovlivnilo a poškodilo fungování kolonie, či její spojení se světem. Problém, který provázel vzbouřence bojující v lesích, byl nedostatek zásob a to ať už se jednalo o potraviny nebo zbraně. Dle oficiálních zdrojů bylo v držení vzbouřenců přibližně pouhých 1030 kusů střelných zbraní, přičemž zbytek jeho členů byl vyzbrojen tradičními zbraněmi jako oštěpy, pangami atp. Tento problém převládá i přesto, že v hlavním městě fungovala tzv. válečná rada, jež se snažila být centrálním orgánem řídícím činnost všech odbojových sil a udržovala si velký vliv mezi vzbouřenci v městských oblastech. Jejím prostřednictvím probíhala sporadická komunikace a občasně se jí podařilo získávat pro různé frakce nové rekruty a zásoby.¹¹⁷ Dle Gathera ovšem měla mnohem silnější roli a pro fungování odboje v lesích byla klíčová.¹¹⁸

Vzhledem k vzrůstající aktivitě militantů a častějším útokům se pod větší tlak dostávala koloniální vláda a guvernér Baring a to obzvláště ze strany osadníků. To vedlo nejdříve k personálním změnám a posléze, po přehodnocení situace ze strany britské vlády, i k posílení vojenské přítomnosti v Keni. Prvním velícím důstojníkem byl jmenován generálmajor W. R. N. Hinde, avšak jeho působení bylo, i přes rozšíření pravomocí jeho postu, velmi krátké. Po pětiměsíčním působení byl odvolán a v červnu 1953 nahrazen zkušeným profesionálním vojákem, generálem Sirem Georgem Erskinem. Ten se dočkal ještě širšího rozšíření pravomocí a na rozdíl od jeho předchůdců se nebál

¹¹⁶ ELKINS, s. 45.

¹¹⁷ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 349–350.

¹¹⁸ GATHERU, s. 138–147.

svou moc rozhodně používat. Pod jeho velení v tuto chvíli spadaly již všechny koloniální i britské bezpečnostní složky v Keni a Erskine je bez váhání začal přesouvat k ofenzivním činnostem.¹¹⁹ Erskine také na rozdíl od jeho předchůdce Hindeho nepodléhal tlaku ze strany osadníků, naopak jimi spíše pohrdal.¹²⁰

3.3 Úpadek, poslední odpor

Po této konsolidaci vojenské moci proběhla od listopadu 1953 do února 1954 řada tvrdých vojenských zásahů proti vzbouřeneckým jednotkám v oblasti Nyeri a Fort Hall. Koloniální jednotky zatlačovaly vzbouřence hlouběji do lesních oblastí a přerušovaly tak jejich spojení s jejich stoupenci ve vesnických oblastech. Silná represivní opatření byla aplikována i na civilní oblasti v rezervacích, hlavně se jednalo o přesun obyvatel z izolovanějších oblastí, kteří byli přesouváni do hlídaných, opevněných vesnic,¹²¹ kde často platilo pravidlo 23hodinového zákazu vycházení.¹²² Po intervenci v rezervacích se začalo vojenské velení zaměřovat na odpor v Nairobi a tamější válečnou radu Mau Mau, která byla označována jak civilním, tak vojenským vedením jako nervové centrum povstání. Vyústěním byla tzv. operace Kovadlina, při které na 25 tisíc členů bezpečnostních složek uzavřelo celou africkou část hlavního města, a její obyvatele nahnala do oblastí obehnaných ostnatými dráty. V těchto místech následně probíhala kontrola osobních dokladů, kdy příslušníci kikujského etnika byli dále zadrženi a členové ostatních etnik propuštěni. Kikujové byli poté dále vyslýcháni a podezřelí vybráni africkým informátorem pro další zadržení. Mužští podezřelí byli odvezeni do tzv. výslechového tábora v Langatě zatímco ženy a děti byli repatriováni, tj. odvezeni do rezervací, ačkoliv většina z těchto osob pocházela z jiného prostředí a do rezervací tedy vstoupily poprvé ve svém životě. Toto „třídění“ obyvatel trvalo, společně s operací Kovadlina, dva týdny, po nichž zůstalo v hlavním městě jen prokazatelně režimu věrné kikujské obyvatelstvo. V důsledku této operace bylo na 20 tisíc Kikujů odvezeno do Langaty a přibližně 30 tisíc odsunuto do silně přelidněných rezervací.¹²³ Tato operace se dá označit jako definitivní obrat v boji s povstalcí, po nichž se podařilo jednotky vzbouřenců v lesech kompletně izolovat a tím urychlit proces jejich porážky.

¹¹⁹ PERCOX, s. 130–131.

¹²⁰ ELKINS, s. 52.

¹²¹ V anglickém prostředí se toto opatření nazývá termínem *villagization*.

¹²² BERMAN, *Control and Crisis*, s. 352.

¹²³ ELKINS, s. 120–125.

Vojenské akce ve venkovských oblastech byly po této operaci ve velkém měřítku obnoveny s novou intenzitou, což vedlo k takovému rozbití odporu, že v dubnu 1955 Erskine oznámil postupné snižování počtu jednotek britského vojska do konce roku 1955, přičemž v jeho průběhu byly všechny jednotky staženy z rezervací a zaměřovaly se již pouze na boj s ubývajícími vzbouřenci skrývajícími se v lesích. Po neúspěšných pokusech o vyjednávání s veliteli vzbouřenců v lesích se Erskinův nástupce, generál Lathbury, uchýlil k boji skrze nasazení tzv. pseudo-gangů.¹²⁴ Tyto jednotky byly tvořeny bývalými zběhy hnutí Mau Mau a často jejich součástí byl také bělošský člen. Jejich hlavním smyslem byl boj se vzbouřenci na jejich vlastním území, případně získání důležitých informací, které nebylo možné získat normálními bojovými prostředky.¹²⁵ Na konci roku 1955 se již v lesích nacházelo dle odhadů pouze 2 500 vzbouřenců, avšak přesto hnutí nadále fungovalo. Od ledna 1956 začaly jednotky pseudo-gangů zaměřovat na dopadení velení guerillových jednotek, což vedlo k zadržení další více než tisícovky rebelů do konce července a především k zajištění vedoucí postavy, Dedana Kimathiho, v říjnu tohoto roku, kdy počet vzbouřenců klesl dokonce již jen 450. V tomto období se již veškeré vojenské jednotky stáhly a záruku bezpečnosti opět začala zajišťovat místní policie.¹²⁶

3.4 Důsledky povstání

Na konci roku 1956 bylo tedy povstání v podstatě vojensky poraženo a i přes jeho velmi naléhavý charakter a násilné rysy se pozice kikujských ani afrických obyvatel v kolonii prakticky nezměnila a jeho jasně určeného cíle, získání svobody, se mu tedy nepodařilo dosáhnout. Jaké mělo Mau Mau reálné dopady na pozdější události, dekolonizaci a přechod Keni pod vládu domorodé většiny je dodnes předmětem diskusí a mínění se velmi liší. Objevují se různé názory od těch tvrdících, že Mau Mau získalo pro Keňu pozdější vítězství (tj. osamostatnění)¹²⁷ až po ty, dle kterých národní hnutí mezi lety 1956–1963 představovalo (pro Londýn) alternativu k povstání Mau Mau.¹²⁸ Některé studie poukazují na to, že povstání jasně demonstrovalo londýnskému CO neúnosnost situace pod vládou místní bělošské menšiny a to obzvláště po incidentu v táboře Hola (viz

¹²⁴ PERCOX, s. 131.

¹²⁵ BAILEY, Bill, *Hearts and Minds, Pseudo Gangs and Counter Insurgency. Based upon Experiences from Previous Campaigns in Kenya (1952–60), Malaya (1948–60) & Rhodesia (1964–1979)*. In: *Proceedings of the 1st Australian Counter Terrorism Conference*, Perth 2010, s. 8–10.

¹²⁶ PERCOX, s. 131.

¹²⁷ OGOT, Bethwell A., *The Decisive Years. 1956–1963*. In: OGOT, Bethwell A., OCHIENG', William R. (eds.) *Decolonization and Independence in Kenya 1940–93*, Londýn 1995, s. 51. a GATHERU, s. 158.

¹²⁸ KEITH, Kyle, *The Politics of the Independence of Kenya*, Londýn, 1999, p. 87.

kapitola 3.5), po kterém se dostaly napovrch první informace o situaci v detenčních táborech¹²⁹ a britská veřejnost si začala jasně být vědoma toho, že tažení v Keni je „špinavým podnikem,“¹³⁰ tudíž se postupná dekolonizace stala nevyhnutelnou.

Podle Nissimiové odkaz Mau Mau strašil Londýn ihned poté, co se ho podařilo v Keni potlačit a ovlivňoval prakticky všechny faktory, které hrály roli v následném dekolonizačním procesu. Odkaz povstání tak přispěl i k formování liberálních myšlenek, které jsou zmiňovány jako hlavní důvod britského odchodu z Keni. Dle jejích tezí tedy Mau Mau za sebou jako poražené hnutí zanechalo odkaz, který se ukázal být mnohem dlouhodobějším než vojenské povstání a stalo se tak přesvědčivým důkazem toho, že podobná hnutí mohou mít vliv na politická rozhodnutí a opatření i dlouho po samotném ozbrojeném konfliktu.¹³¹

Wasserman je naopak o přispění Mau Mau k procesu dekolonizace skeptičtější: „*Přestože nárůst národních hnutí v Africe byl zcela jistě přispívajícím aspektem při rozpadu koloniálních impérií, nemůžeme jednoduše připsat ústup kolonialismu nárůstu nacionalismu. Dekolonizace se v rychlém sledu objevila s podobnými základy na územích, kde byla národní hnutí v naprosto odlišných vývojových fázích ... dekolonizační proces byl formován proměnou ekonomických a politických zájmů kolonie na politickou nadvládu nacionalistických elit a hrozby z narušení této nadvlády masami.*“¹³²

Vliv Mau Mau a jeho zobrazení se v posledních letech stalo velmi aktuální i v samotné Keni. Osvobozené hnutí bylo totiž od vzniku samostatné Keni tématem, které se Kenyatta (a po něm i Daniel arap Moi) snažil z veřejného prostoru, ač uznal vliv Mau Mau na pozdější osamostatnění, co nejvíce odsunout a sám vyzýval keňské obyvatele k co nejrychlejšímu zapomenutí tohoto kontroverzního období¹³³ s jeho známými slovy „My všichni jsme bojovali za svobodu.“ Avšak v roce 2003 bylo hnutí Mau Mau keňskou vládou oficiálně legalizováno a v poslední době jsou válečníci, kteří do této doby byli stigmatizováni naopak režimem uznávání, a osvobozené hnutí získává čím dál větší popularitu.¹³⁴

¹²⁹ GORDON David F., *Mau-Mau and Decolonization: Kenya and the Defeat of Multi Racialism in East and Central Africa*. In: Kenya Historical Review, 7, 1977, s. 340–341.

¹³⁰ ANDERSON, *Histories*, s. 326–327.

¹³¹ NISSIMI, Hilda, *Mau Mau and the Decolonisation of Kenya*. In: Journal of Military and Strategic Studies, 8, 2006, 3, s. 2.

¹³² WASSERMAN, Gary. *Politics of Decolonization. Kenya Europeans and the Land Issue 1960–1965*. Cambridge 2009, s. 1.

¹³³ ANDERSON, *Histories*, s. 334–337.

¹³⁴ Otázce proměny vnímání Mau Mau a jejich lídrů se velmi podrobně věnuje např. ALAM, Shamsul, *Rethinking the Mau Mau in Colonial Kenya*, New York, 2007.

Ať už tedy toto hnutí a jeho vojenské povstání proti koloniálnímu režimu přispělo ke keňskému osamostatnění ve větší, či menší míře, tak v každém případě zanechalo v historii Keni nesmazatelnou stopu, která byla budoucími vládnoucími elitami více či méně skrývána, nebo naopak, jako v současné době, zvýrazňována.¹³⁵ Bohužel nesmazatelnou stopu zanechalo toto hnutí a jeho potlačení v historii i počtem obětí a častým porušováním lidských práv.

3.5 Porušování lidských práv a válečné zločiny

Poválečné období a obzvláště pak léta 1950–1956 byla v Keni spojována s narůstající kriminalitou a šířícími se následně násilnými akty často přerůstajícími až v teror. V prvních poválečných letech bylo toto násilí zpravidla spojeno narůstající agresivitou členů protikoloniálních hnutí a kampaní přísah, přičemž od začátku 50. let se začaly objevovat i cílené útoky a násilné akty, především na odpůrce kikujských odbojových struktur. S vyhlášením krizového stavu a vypuknutím povstání vlna narůstajícího násilí kulminovala. Zpočátku se jednalo obzvláště o nepravděpodobné násilné akce povstalců a odvetné akce režimu, které ale již nebyly jako v období před vypuknutím povstání otázkou smrti jednotlivců, ale často desítek až stovek lidí. V reakci na zhoršující se bezpečnostní situaci a nárůst násilí nastartoval koloniální režim v Keni řadu represivních akcí a začal zavádět mnohá opatření, která velmi nevybíravě zasahovala všechny obyvatele, kteří působili aktivně nebo pasivně v odbojovém hnutí. Jak ukázaly poslední studie reagující na zveřejňování nových dokumentů o situaci v Keni v 50. letech, byla tato opatření často svými metodami a násilností minimálně srovnatelné s akty povstalců.¹³⁶ V této podkapitole budou některé z těchto událostí a opatření analyzovány.

První z událostí, která si vyžádala opravdu velké množství obětí, byl tzv. masakr v Lari a odvetná akce bezpečnostních jednotek na konci března 1953 (viz kapitola 3.2). Události v Lari jsou považovány za největší násilnost, kterou spáchali rebelové během povstání.¹³⁷ Ostatní násilnosti ze strany Mau Mau byly spíše jednotlivého charakteru¹³⁸ a často zahrnovaly mučení, různá zmrzačení či vraždy a to především kikujského obyvatelstva, obzvláště lojalisty spolupracující s režimem. Za oběť útokům povstalců

¹³⁵ PLAUNT, Martin. *Kenya lifts ban on Mau Mau*. In: BBC News [online], [cit. 2016–10–05]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3196245.stm>.

¹³⁶ ELKINS, s. 121–154.

¹³⁷ Tamtéž, s. 45.

¹³⁸ „V Ruathii byl zavražděn jeden starý muž; jeho tělo bylo rozetnuto na dvě poloviny, protože u soudu ve Fort Hall svědčil proti Mau Mau. Nedaleko byla podobně vyvražděna celá rodina náčelníkova sluhy ze stejného důvodu.“ ELKINS, s. 70.

padlo přibližně 1900 afrických, 26 evropských obyvatel a 32 asijských civilních obyvatel.¹³⁹

Zavedení krizového stavu povolilo státním bezpečnostním složkám v kolonii používání mnohých represivních metod proti všem členům Mau Mau a jejich podporovatelům.¹⁴⁰ Tyto metody zahrnovaly násilnou repatriaci, přesuny obyvatel dle potřeb režimu, vytváření uzavřených vesnic s 23hodinovými zákazy vycházení a výslechy podezřelých obyvatel, při kterých se často nešetřilo násilnými metodami. Místem, kde byly prováděny největší násilnosti a zrudnosti se staly detenční a koncentrační tábory, které měly byly původně založeny dle programu Potrubí, vytvořeném podle návrhu T. Askwitha. Nicméně ještě v prvním roce po vypuknutí povstání existovaly v Keni pouze dva tábory pro zadržené, ostatní obvinění byli v tomto období ještě umísťováni do vězeňských zařízení. Ale to se mělo s rychle narůstajícím počtem zadržených změnit, obzvláště díky tzv. Guvernérovým rozkazům k zadržení (dále jen GDO),¹⁴¹ skrze které bylo nově možné podezřelé osoby uvěznit bez jakéhokoli soudu. V červenci 1953 se počet zadržených osob bez soudu použitím GDO vyšplhal již na 15 tisíc s odhady, že se tento počet do června příštího roku více než zdvojnásobí. V tuto chvíli přišel na scénu právě T. Askwith, inspirovaný návštěvou v Malajsii, kde byl vyhlášen krizový stav již od roku 1948. Jeho původní plán zadržení a rehabilitace měl podle malajského vzoru použít socioekonomické a občanské reformy namísto násilí a oddané vzbouřence proměnit skrze nabídku zaměstnání, vzdělávání a občanské převýchovy na „poslušné“ občany. V rámci tohoto systému byly zadržené osoby zařazeny do jedné ze tří skupin, které měly barevná označení - černá, šedá, bílá. Bílá skupina znamenala odsun do rezervací, šedá do pracovních táborů, z nichž se měly osoby skrze rehabilitační proces pomalu propracovat až zpět do jejich domovského okrsku a černá pro nenapravitelné případy, které měli končit v detenčních táborech.¹⁴²

Systém zpočátku určený na zadržování osob a jejich nápravu se ovšem v následujících letech vyvinul v něco, co Elkins¹⁴³ a Anderson¹⁴⁴ nazvali britský gulag. Jedním z hlavních důvodů neúspěchu tohoto systému bylo, že koloniální úředníci sloužící na lokální úrovni byli pod narůstajícím tlakem povstání a chápali ho od povstalců jako

¹³⁹ ANDERSON, *Histories*, s. 83–84.

¹⁴⁰ PERCOX, s. 122.

¹⁴¹ Governor's Detention Orders.

¹⁴² ELKINS, s. 91–110.

¹⁴³ Tamtéž, s. 121–154.

¹⁴⁴ ANDERSON, *Histories*, s. 5.

zradu hodnot, které do této doby byly Kikujům vštěpovány. V důsledku tohoto přistupovali následně k zadrženým s narůstající agresivitou a násilím. Velmi podobně smýšlela i většina bělošských osadníků, kteří se cítili tímto „divošským“ hnutím ohroženi a většina z nich členy Mau Mau ani nepovažovala za lidské bytosti. A tak se i přes protesty duchovní otce tohoto systému, T. Askwitha, začal systém nápravy proměňovat. Klíčovým okamžikem v tomto procesu byla operace Kovadlina, při které bylo transportováno z Nairobi na 50 tisíc kikujských obyvatel a následné plány reagující na nárůst zadržených podezřelých, pro které se již nedostávalo prostoru v stávajících táborech. Na podzim 1953 tak vznikl plán na rozšíření detenčních táborů, které se postupně proměnily v tábory pracovní. Podezřelí Kikujové, často již ve velmi špatném zdravotním stavu po nekonečných přesunech a koloběhu výslechů, zde byli nuceni k neplacené práci a Baringova administrativa těmito zařízeními zabila dvě mouchy jednou ranou. Zadržovala nebezpečné podezřelé (alespoň dle koloniální správy) a zároveň pracovala na rozvoji a rekonstrukci kolonie. V těchto táborech panovaly často nelidské podmínky, včetně ponižujících prohlídek, častého bití a mučení zadržených a obzvláště tvrdých metod používaných při vyslýchání. Výsledky byly prováděny s cílem přiznání zadržených, či zisku důležitých informací a přiznání sympatií vyslýchaných vůči povstalcům. Vyslýchající, často evropští důstojníci společně s několika lojalistickými Kikuji, zadržené bičovali, bili, mučili pálením, znásilňovali, nutili požívat výkaly a moč a dalšími neméně brutálními metodami nutili k přiznání.¹⁴⁵ Guvernér Baring ve svém dopise ministrovi pro koloniální záležitosti Lennox-Boydovi popsal tyto metody jako „*tvrdé a pohotové metody vyšetřování*.“¹⁴⁶

Koloniální režim pokračoval s tvrdými postupy proti zadrženým, často porušujícími lidská práva, i dlouho po vojenské porážce povstání. Příkladem je událost, která masmédia označila jako masakr v táboře Hola a britský CO se ji snažil velmi intenzivně utajit.¹⁴⁷ V březnu 1959 bylo na tomto místě brutálně ubito 11 keňských zadržených a desítky dalších přeživších navždy poznamenáno drsným zásahem strážných, kteří pod dohledem vrchního dozorce tábora napadli necelou stovku vězňů odmítajících pokračovat v nucených pracích.¹⁴⁸

¹⁴⁵ ELKINS, s. 121–136.

¹⁴⁶ Dopis guvernera Baringa ministru Lennox-Boydovi, Colonial Office, 27. září 1955. TNA, Londýn, CO 822/794/42.

¹⁴⁷ ELKINS, s. 343–347.

¹⁴⁸ KABUKURU, Wanjohi, *The Hola Massacre*. In: New African [online], [cit. 2016–11–05]. Dostupné z: <https://www.questia.com/read/1G1-111800842/kenya-the-hola-massacre-on-3-march-1959-11-kenyas>.

4. Cesta k samostatnosti

4.1 První reformy

Střet s revoltou Mau Mau jasně ukázal, že po jejím poražení již nebude možný návrat k předchozím pořádkům a bude nutné přistoupit k reformám koloniálního režimu v Keni. Stát potřeboval vytvořit základnu pro spolupráci s africkými představiteli na celonárodní úrovni a jejich zapojení do socioekonomických struktur koloniální společnosti. Avšak tato koncepce se silně střetávala s pokračujícími restrikcemi politického zastoupení Afričanů a přetrvávajícímu útlaku (pokračující masové zatýkání, repatriace, nucené práce) ze strany režimu, především v oblastech zasažených povstáním. Kromě většího zapojení afrických zástupců do správy a společnosti měly reformy pomoci vzniku nového spolupracujícího afrického vedení, které by se ukázalo jako kvalitní alternativa k povstaleckému hnutí a podkopala tak jeho podporu.¹⁴⁹

První výrazná reforma byla přijata ještě v době, kdy s největší intenzitou probíhal konflikt mezi koloniální správou a povstáním, tj. v průběhu roku 1954. O její zavedení se zasloužil tehdejší ministr kolonií, Oliver Lyttleton. Důležitost nově zavedené ústavy tkvěla především v projevené ochotě Londýna k ústupkům vůči africkému obyvatelstvu. Konkrétní změny se týkaly rady ministrů, kdy se vyrovnal počet evropských a neevropských zástupců. Ačkoliv reálně tato změna neměla příliš velký politický dopad, symbolicky odstartovala období ústupu osadníků z nejdůležitějších pozic ve státě.¹⁵⁰ Ústava ještě také zasahovala do statutu samotných ministerstev, kdy vzniká samostatné Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo financí. Nový systém také oslabil pozici do této doby dominantního Sekretariátu a úředníků ve venkovských oblastech, kteří od vypuknutí povstání značně posílili své pozice a otevřel keňskou politickou scénu profesionálním politikům, včetně afrických nacionalistů. Na druhou stranu ještě stále trval zákaz afrických celonárodních politických stran z června 1953, takže první formující se strany povolené od roku 1955 byly lokální a často marginálního významu.

V roce 1954 se ale v Keni zrodila ještě tři další klíčová reformní opatření, která ji významně posunula na cestě k nezávislosti. Jednalo se o Swynnertonův plán, zprávu Carpenterova výboru (dále jen CCR)¹⁵¹ a Lidburyho zprávu (dále jen LR).¹⁵² První z výše

¹⁴⁹ OGOT, *The Decisive Years*, s. 48.

¹⁵⁰ GATHERU, s. 161–162.

¹⁵¹ Carpenter Committee Report.

¹⁵² Lidbury Report.

zmíněných, tedy Swynnertonův plán, se zaměřoval na reformu afrického zemědělství a s tím spojenou pozemkovou reformu. Plán pocházející od úředníka Ministerstva zemědělství, Rogera Swynnertona, zajišťoval finanční a myšlenkovou základnu pro program pozemkové reformy a jeho hlavním cílem byla tvorba soběstačných rodinných zemědělských celků, které by byly potravinově soběstačné, ale zároveň byly schopné provozovat další hospodářské a obchodní aktivity produkující další přísun peněz. Zároveň také reforma přinášela odstranění zbývajících omezení pěstování výnosných tržních plodin, které bylo do této doby africkému obyvatelstvu zapovězeno. Týkalo se to především produkce kávy, čaje, pyretha či kukuřice.¹⁵³ Negativní stránkou tohoto plánu bylo, že z něj více profitovali bohatší Afričané, přičemž naopak příliš neřešil problém nejchudších bezzemků.¹⁵⁴

Zbylé dvě reformy se týkaly v první řadě mzdové politiky, CCR přinášelo nově minimální mzdy pro africké rodiny ve městech a městských oblastech a LC zaváděla princip stejného platu za stejnou práci. To v praxi znamenalo, že všechny rasy měly nově dostávat za práci na stejné pozici stejnou mzdu a měly nárok na stejné služby, přičemž LC zároveň doporučovala, aby ženské platy byly rovnocenné s mužskými.¹⁵⁵ Všechny tyto reformy byly v roce 1955 ještě podpořeny publikací Zprávy východoafrické královské komise (dále jen REARC).¹⁵⁶ Tato zpráva oficiální britské komise určená britskému parlamentu byla velmi kritická vůči vládní politice týkající se afrického zemědělství a volala po otevření Bílé vysočiny i ostatním rasám. Zároveň také ještě vyzývala k většímu zapojení afrického obyvatelstva do správních a řídicích pozic.¹⁵⁷

Ovšem žádná z výše zmiňovaných reforem nebyla součástí jakéhokoli širšího plánu dekolonizace, vznikly pouze jako *ad hoc* reakce na jednotlivé problémy a zintenzivňující se politické střety uvnitř koloniálního státu. Tento fakt lze velmi dobře demonstrovat na závěrech jednání v Chequers, kterého se v lednu 1959 zúčastnil tehdejší ministr kolonií Lennox-Boyd a guvernéři východoafrických kolonií (Keňa, Tanganika, Uganda). Na tomto jednání se výše zmiňovaní shodli na tom, že východoafrické kolonie se neosamostatní dříve než v roce 1975 a keňský guvernér Baring po návratu do Keni

¹⁵³ OGOT, *The Decisive Years*, s. 48–49.

¹⁵⁴ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 369.

¹⁵⁵ OGOT, *The Decisive Years*, s. 49.

¹⁵⁶ Report of the East African Royal Commission.

¹⁵⁷ Zpráva východoafrické královské komise. 1933–1955. Londýn 1955.

přesvědčoval osadníky o pozici Keni jakožto „pevnosti kolonialismu“, která vydrží minimálně ještě dalších 15 let.¹⁵⁸

4.2 Formování afrického politického zastoupení

Od poloviny roku 1953 byly jako reakce na povstání na území kolonie zakázány jakékoli africké politické strany. Po dvou letech od zavedení tohoto zákazu, v červnu 1955, koloniální administrativa povolila fungování politických stran na lokální úrovni s výjimkou Centrální provincie, která byla nadále centrem, ač v této době již vojensky prakticky poraženého odporu. Nicméně celonárodní politické strany měly být pro Afričany podle ministra pro koloniální záležitosti, Alana Lennox-Boyda, již navždy zapovězeny vzhledem k tomu, že dle jeho mínění byla poválečná celonárodní KAU zdrojem násilí a nestability. V důsledku těchto omezení byly tedy zpočátku politické strany od roku 1955 marginálního a lokálního významu, přičemž první významné politické osobnosti se začaly objevovat až v souvislosti s volbami do zákonodárné rady v roce 1957. V těchto volbách si afričtí obyvatelé Keni volili svých 8 zástupců do zákonodárné rady, avšak volební cenzus silně omezoval počet obyvatel, který se mohl voleb účastnit. Například v hlavním městě s více než statisíci africkými obyvateli bylo pouhých 2, 384 registrovaných voličů s 4, 776 hlasy (volební systém nebyl rovný). Mezi kandidujícími se nacházely tři skupiny kandidátů. První z nich byli konzervativní politici, považující za nutné ponechat maximální dohled nad kolonií v rukou CO a hlásající nutnost loajality k britské Koruně. Druhá skupina patřila také mezi umírněné, shromažďující se kolem tzv. Smlouvy Kozoroha,¹⁵⁹ s požadavky ukončení rasové diskriminace, postupného procesu vedoucímu k africké samosprávě. V opozici proti těmto dvěma skupinám stáli nacionalisté požadující co nejrychlejší nezávislost země.¹⁶⁰

K překvapení představitelů kolonie i přes silný volební cenzus, který směřoval volební právo především do rukou umírněné střední třídy, zvítězili jednoznačně ve volbách nacionalisté, kdy šest z osmi dosazených členů zákonodárné rady bylo nahrazeno novou generací ne-kikujských politiků v čele s Tomem Mboyou a Ogingou Odingou. Afričtí zástupci chápali, že skrze pozice v zákonodárné radě nebudou schopni donutit koloniální režim k žádným ústupkům a tak se místo těchto snah spojili a začali současný systém bojkotovat. Okamžitě odmítli Lyttletonovu ústavu a ministerský post a vyžadovali

¹⁵⁸ OGOT, *The Decisive Years*, s. 53.

¹⁵⁹ Capricorn Contract.

¹⁶⁰ Tamtéž, 54–58.

navýšení počtu afrických členů na patnáct, čímž by získali v zákonodárné radě většinu. Jejich snahy vyústily v říjnu 1957 návrhem nové ústavy, se kterým přišel ministr pro kolonie Lennox-Boyd. Lennox-Boydova ústava ustanovovala nově 14 afrických členů v zákonodárné radě, což byl rovnocenný počet se zástupci osadníků, navyšovala počet ministerských křesel pro Afričany na dvě a zřizovala v zákonodárné radě tzv. 12 mimořádných křesel. Dle nových ujednání se měly také na 10 let zastavit jakékoli další změny v ústavních pořádcích. Představitelé Velké Británie i Nairobi se stále snažili najít způsob společné vlády více ras, kterým by byli schopní nástup nacionalistů zadržet a zachovat tak dominantní pozici Evropanů v kolonii. Afričtí zástupci však stále více přebírali iniciativu a uvědomujíc si tuto výhodu, odmítali přijmout novou ústavu a to včetně šesti nově zvolených členů.¹⁶¹

V lednu 1959 opustil jeden evropský a všichni afričtí a asijské zvolení členové zasedání zákonodárné rady, zformovali společně politickou skupinu pod názvem Organizace členů voličstvem zvolených (dále jen CEMO)¹⁶² a následně vypravili delegaci do londýnské metropole vyjadřující odpor proti současné politické situaci. Společně s březnovým masakrem v kempu Hola se situace pro britskou koloniální správu stávala neúnosnou, ve větší míře se začaly objevovat hlasy na odvolání krizového stavu a propuštění politických předáků zatčených v říjnu 1952. A tak pod narůstajícím tlakem, vytvářeným především čím dál silnějšími nacionalisty, koloniální vláda přistoupila v roce 1960 k ukončení téměř osmiletého stavu ohrožení státu.¹⁶³

4.3 Poslední léta kolonie a politický vývoj

V polovině ledna tohoto roku také proběhla jedna z nejdůležitějších událostí, která nasměrovala Keňu k nezávislosti. Jednalo se o první ze série ústavních konferencí v Lancaster Housu, kde byl poprvé připuštěn princip většinové vlády Afričanů v Keni. Afričtí zástupci měli mít nově většinu v 65 členné zákonodárné radě a z jejich řad měli nově pocházet i čtyři ministři, přičemž Evropané měli mít ministerská křesla tři a Asiaté jedno.¹⁶⁴ Velkou roli při tomto procesu hrál v první řadě nový ministr kolonií, Ian Macleod, který tomuto jednání předsedal a nebál se vystoupit proti silné kritice ze strany osadníků, kteří se cítili vývojem situace zrazeni.¹⁶⁵ Jeden z jejich vedoucích představitelů

¹⁶¹ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 397–399.

¹⁶² Constituency Elected Members Organization.

¹⁶³ OGOT, *The Decisive Years*, s. 60.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 61.

¹⁶⁵ GATHERU, s. 168–169.

dokonce průběh a výsledek konference označil za vítězství pro Mau Mau. V této době se stal nově guvernérem Keni P. Renison, avšak jak on, tak i nejvyšší představitelé koloniální správy nedostali o vyjednávání v Lancaster House a s ním spojenými změnami zprávy, přičemž jejich role ve vyjednáváních byla naprosto minimální a stali se spíše poslíčky mezi politickými delegacemi z Keni a ministrem kolonií. Jako okamžitý důsledek této konference se v Keni začaly objevovat politické konflikty a nepokoje, přičemž na některých místech bylo dokonce hlášeno obnovení praxe přísah.¹⁶⁶

V tomto období plném politického napětí se začaly také objevovat spory a štěpení uvnitř jednotlivých politických táborů. V osadnickém táboře nově vznikla tzv. Keňská koalice (dále jen KC),¹⁶⁷ konzervativní strana v čele s L. Briggsem a později F. Cavendish-Bentickem. Reprezentovala především osadnické velkostatkáře a jejich cílem byl návrat ke stavu před konferencí v Lancaster House. Druhou evropskou stranou byla liberální Nová strana pro Keňu (dále jen NKG)¹⁶⁸ vedená M. Bludellem podporující společnou vládu všech keňských ras jako alternativu k celoafričské vládě. Jejich podpora pocházela z velké části z vrstvy obchodníků a městských podnikatelů. Nicméně tato strana byla otevřena všem keňským etnikům a snažila se v co největší míře navázat vztahy s umírněným křídlem nacionalistů.¹⁶⁹

V návaznosti na první konferenci v Lancaster House byly v Keni opět povoleny celonárodní strany a tak v květnu 1960 přední politici pocházející z kmenů Luu a Kikujů zformovali Keňskou africkou národní unii (dále jen KANU)¹⁷⁰ hlásící se k odkazu J. Kenyatty a žádající jeho propuštění. Tento požadavek ze strany KANU silně znepokojoval evropskou komunitu, podobně jako přijímání afrických politických vůdců z předkrizové doby, kteří byli v tomto období propouštěni. Jak státní, tak londýnští představitelé měli vážné pochyby o tom, jestli s těmito nacionalisty (obzvláště po připojení předkrizových radikálů) bude možné dosáhnout rozumných politických a ekonomických dohod. Navíc osadničtí liberálové z NKG ještě stále neopustili myšlenku vládní spolupráce na základě politické blízkosti a společně s částí státních představitelů se jim podařilo vyvolat štěpení uvnitř, dle jejich názoru příliš radikální, KANU. Nově vzniklá strana, Keňská africká demokratická unie (dále jen KADU),¹⁷¹ se skládala

¹⁶⁶ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 407.

¹⁶⁷ Kenya Coalition.

¹⁶⁸ New Kenya Group.

¹⁶⁹ OGOT, *The Decisive Years*, s. 62.

¹⁷⁰ Kenyan African National Union.

¹⁷¹ Kenyan African Democratic Union.

z umírněnějších afrických politiků pocházejících mimo etnické skupiny Luů a Kikujů. Její vznik se datuje do června 1960 a je spojen s velkou manifestací v Jerichu, kde byly hlavními osobnostmi Moi, Muliro a Ngala.¹⁷² Jednalo se v první řadě o představitele etnik donedávna politicky nepříliš aktivních jako např. Luhyů, Masajů, Somálců či Kalenjinů obávajících se politické dominance výše zmiňovaných největších etnik. KADU získávalo ze strany NKG rozsáhlou správní a politickou pomoc a z jiných osadnických organizací i pomoc finanční. Avšak přesto se této straně nepodařilo ve všeobecných volbách v roce 1961 uspět a vítězství tak slavila vyhraněnější KANU.¹⁷³ Dle Gathera vedly k rozštěpení KANU mj. i osobní spory a příliš mnoho osob s vedoucími ambicemi.¹⁷⁴

Ačkoliv se KADU nepodařilo získat většinu a volby prohrála, vytvořila 11 měsíců trvající menšinovou vládu v koalici s NKG, protože členové KANU odmítli vytvořit vládu, dokud nebude propuštěn J. Kenyatta. Ten se osvobození dočkal po 9 letech v říjnu 1961 a ihned se aktivně zapojil do politické dění, kdy se rozhodl připojit se ke straně KANU a zároveň přijmul nabízenou předsednickou pozici, přičemž byl následně v doplňujících volbách zvolen do zákonodárné rady. Zanedlouho poté, v dubnu 1962, se obě africké strany dohodly na společné koaliční vládě a tím definitivně ukončily naději osadnických liberálů na společnou vládu s africkými politiky.¹⁷⁵

Od tohoto okamžiku se staly nejdůležitějšími politickými procesy jednání mezi samotnými africkými politiky a to obzvláště od dubna 1962, kdy v rámci druhé ústavní konference v Lancaster House jednali o konkrétní podobě budoucí ústavy nového státu. Této konferenci předsedal již nástupce I. Macleoda na postu ministra pro kolonie, Reginald Maudling. Samotné vyjednávání trvalo více než sedm týdnů a afričtí předáci¹⁷⁶ se při nich shodli na tvorbě pokud možno co nejtolerantnější ústavy, která by v žádném směru nediskriminovala žádnou skupinu obyvatel v rámci právního státu, nutnost decentralizace státní moci, vytvoření šesti regionů s rovnocenným zastoupením v centrálních orgánech a především na dvoukomorovém parlamentním demokratickém systému. Poslední nejasnosti, se kterými se ohledně nové ústavy bylo ještě nutno

¹⁷² ANDERSON, David M., *Majimboism. The Troubled History of an Idea*. In: BRANCH, Daniel, CHEESEMAN, Nic, GARDNER, Leigh (eds.), *Our turn to Eat. Politics in Kenya Since 1950*, Berlín 2010, s. 26.

¹⁷³ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 408–409.

¹⁷⁴ GATHERU, s. 168–169.

¹⁷⁵ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 410.

¹⁷⁶ Členové NKG tvrdili, že tuto ústavu si musí vystavit samotní Afričané a při těchto vyjednáváních a tvorbě ústavy hráli pouze poradní roli.

vypořádat, pak byly následně vyřešeny na třetí, a poslední, ústavní konferenci v Lancaster House v září 1963.¹⁷⁷

Jako „předehra“ před samostatnou nezávislostí proběhly v druhé polovině května 1963 zastupitelské, krajské a parlamentní volby, nazývané někdy také jako Kenyattovi volby. Podle očekávání se jejich jednoznačným vítězem stala KANU s J. Kenyattou v čele. Kenyatta byl zvolen premiérem a společně s dalšími předními představiteli KANU začali praktikovat smířlivou politiku s cílem co nejrychlejšího sloučení dvou afrických stran do jedné. Kenyatta a další totiž velmi dobře chápali potřebu co nejjednoduššího národa, obzvláště vzhledem k velmi složitému pozadí ze kterého se formoval. Během listopadu 1941 se začaly objevovat první známky, že bude tato snaha úspěšná, když se dva z nejvěrnějších zastánců a členů KADU rozhodli přejít na stranu vlády. Konečné sjednocení KANU a KADU do jednotné strany pak proběhlo v listopadu 1964.¹⁷⁸ Ale ještě předtím proběhla pravděpodobně nejdůležitější událost v novodobé keňské historii, kterou bylo vyhlášení nezávislosti Keni v rámci Commonwealthu. Stalo se tak 12. prosince 1963, první premiérem nezávislé Keni se stal samozřejmě J. Kenyatta a v jejím čele stála pochopitelně královna Alžběta II., přičemž o roku později byla Keňa vyhlášena republikou s Kenyattou jakožto prvním prezidentem.¹⁷⁹

4.4 Otázka administrativy a půdy

Vzhledem k tomu, že do první ústavní konference v Lancaster House nebyl v Keni dlouhodobě plánován žádný dekolonizační proces, musely se od roku 1960 vyřešit v rámci keňské dekolonizace některé klíčové otázky, obzvláště chtěl-li si Londýn udržet v rámci Keni výsadní postavení i po vyhlášení nezávislosti. Mezi dvě hlavní patřila otázka schopnosti nacionalistů spravovat efektivně státní aparát a problému půdy, především tedy osudu osadnických velkostatků a plantáží v Bílé vysočině.

Přechodové období let 1961–1963 se v ekonomické a politické správě kolonie tedy neslo ve znaku předávání administrativy budoucímu africkému aparátu. V Londýně panovaly určité pochyby o schopnosti nacionalistů převzít státní aparát a jejich schopnosti vlády, zejména z přehnané snahy afrických úředníků o razantní proměnu spravovaných resortů a jejich administrativy. Avšak tyto obavy se ukázaly jako liché, afričtí zástupci byli dle koloniálních úředníků až překvapivě oddaní udržení dosavadních politických

¹⁷⁷ OGOT, *The Decisive Years*, s. 66–72.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 75–76.

¹⁷⁹ GATHERU, s. 173.

a ekonomických struktur. První afrikanizace státní správy probíhala již od roku 1960, avšak její hlavní fáze nastala až v letech 1962–1963 a to jak na regionální a lokální, tak na centrální úrovni. Největší část afrických úředníků pocházela z vrstvy loajalistů, kteří měli v mnoha případech zkušenosti s touto činností již z období během státní krize, přičemž tito úředníci v prvních letech po vyhlášení nezávislosti tvořili naprostou většinu keňské byrokratické vrstvy. Kromě tohoto postupného předávání, mnoho úředníků po vyhlášení nezávislosti nadále působil jako zaměstnanci keňské vlády, přičemž často byli kvalifikováni jako poradci pro vznikající africkou správu. Ještě v roce 1971 bylo keňskou vládou zaměstnáno na 3, 800 bývalých koloniálních úředníků, kteří pomáhali v nově vzniklém státu ustanovení schopné, funkční administrativy a rozvojových metod.¹⁸⁰

Jedno z ústředních témat dekolonizačních let bylo řešení problému nedostatku půdy nemajetných Afričanů a její výkup a zisk od osadníků v Bílé vysočině. Hlavní obavou koloniální správy a osadnické menšiny byla možnost, že by nacionalisté odmítli uznat princip soukromého majetku a vlastnictví osadnických pozemků v Bílé vysočině, otevírajíc možnost vyvlastnění a zabrání těchto majetků, které ještě stále byly páteří keňského exportního hospodářství, bez náhrady. Takovýto vývoj by mohl zapříčinit kolaps keňského exportního trhu a tím ohrozit i další rozvoj průmyslu a přísun zahraničních investic, což mohl vést k rapidnímu hospodářskému úpadku země. Tento proces tedy probíhal za drobnohledu britské strany a z její strany také pocházela velká část finančních prostředků. Předávání probíhalo v několika fázích, přičemž nejrozsáhlejší a nejúspěšnější fáze fungovala na základě tzv. Plán osídlení milionu akrů¹⁸¹ ustanoveného na druhé ústavní konferenci v Lancaster House a následného Squatterského plánu osídlení,¹⁸² který následoval zanedlouho po osamostatnění.¹⁸³ Na počátku 70. let se na základě těchto plánů usadilo až půl milionu Afrických obyvatel Keni na prostoru 1, 5 milionu akrů, což odpovídalo přibližně 40 % velikosti bývalých osadnických velkostatků. Odcházejícím osadníkům bylo za pozemky vyplaceno na 12, 5 milionu liber což byla přibližně třetina celkových nákladů vynaložených novou vládou na tyto osidlovací programy. Zbýlých 60 % pozemků bylo převážně odkoupeno od osadníků majetnými Afričany skrze společné podniky nebo společnosti s omezeným ručením.¹⁸⁴

¹⁸⁰ BERMAN, s. 414–415.

¹⁸¹ Million Acre Settlement Scheme.

¹⁸² Squatter Settlement Scheme.

¹⁸³ Tamtéž, s. 410–412.

¹⁸⁴ LEO, Christopher, *Who Benefited from the Million-acre Scheme? Toward a Class Analysis of Kenya's Transition to Independence*. In: *Canadian Journal of African Studies*, 15, 1981, 2, s. 201–222. a WASSERMAN, s. 135–164.

4.5 Shrnutí procesu dekolonizace let 1960–1963

Dekolonizace Keni se nedá označit vítězstvím afrických nacionalistů ani tichým vítězstvím neokolonialistických plánů britské koruny, ačkoliv byl v posledních letech kolonie tlak vyvíjený nacionalisty a britská zákulisní jednání nedílnou součástí politického vyjednávání. V britských kruzích neexistovala až do první ústavní konference v Lancaster House, kdy byl s konečnou platností opuštěn koncept osadnického nadvlády v Keni, žádná jasná strategie ani plán na dekolonizaci Keni. Dekolonizace se stala spíše nepředvídaným a nezamýšleným důsledkem *ad hoc* zaváděných reforem v průběhu 50. let, které podkopaly dominantní politicko-ekonomickou pozici osadníků v kolonii. Výsledkem těchto okolností byla řada krizí, které se vyznačovaly nárůstem násilí, či politických střetů a nepříjemně koloniální správě připomínaly situaci před vypuknutím povstání Mau Mau. Obavy ze zhoršující se situace vedly k dalším ústavním změnám a nakonec až k překvapivému vyústění v podobě první konference v Lancaster House, kde byli osadníci poprvé konfrontováni s možností vlády africké většiny. Přesto se ještě ze strany metropole i osadníků v letech 1960–1962 objevovaly snahy o ustanovení jejich společné vlády s africkými politiky, které byly definitivně opuštěny v dubnu 1962 po zformování společné vlády KANU a KADU. I přes vznik rámcového plánu dekolonizace v období 1960–1963 se před vyjednáváním funkčních institučních ujednání objevilo mnoho otálení a tápání spojené se zákulisními boji, přičemž některé z těchto jednání probíhala ještě dlouho po vyhlášení nezávislosti, některé z nich dokonce ještě v 70. letech.¹⁸⁵

¹⁸⁵ BERMAN, *Control and Crisis*, s. 416–417.

5. Závěr

Tato diplomová práce se zabývala dekolonizačním procesem v Keni mezi lety 1945–1964 s cílem co nejlépe tento proces analyzovat, probádat jeho příčiny, průběh a důsledky s ohledem na společenské, politické a správní aspekty tohoto procesu.

Poválečné období let 1945–1964 patřilo bezpochyby mezi nejturbulentnější a zároveň nejdůležitější v novodobé keňské historii. Během necelých 20 let tato země zažila přerod z osadníky kontrolované kolonie, přes násilný střet s nespokojenými domorodými obyvateli, po osamostatnění pod jejich vládou. Zdejší dekolonizační proces byl značně komplikovaný přítomností osadnické menšiny, která během válečných let silně posílila nejen svou politickou, ale i hospodářskou pozici v kolonii. To bylo způsobeno především nástupem osadníků do klíčových pozic ve správě během válečných let, ale také silnými konexemi s britským kapitálem. Poválečná britská správa nebyla schopná proti této kumulaci moci v osadnických rukou zasáhnout, s čímž souvisela neústupnost keňských orgánů v otázce zlepšení postavení afrických obyvatel Keni. Od roku 1945 měli sice afričtí zástupci možnost interpretovat své politické požadavky skrze celonárodní africkou politickou stranu, Keňskou africkou unii, avšak její umírnění politici nebyli schopni tyto požadavky prosadit. A to ani po návratu dlouhodobě neuznávanějšího afrického lídra, J. Kenyatty. Ten se sice chopil kormidla KAU, nicméně ani s jeho pomocí se této straně nedařilo nadále proniknout skrze politickou dominanci osadnické menšiny.

Na pozadí tohoto politického boje se zhoršovala společenská situace mezi africkými obyvateli. Ti totiž na rozdíl od evropských osadníků neměli možnost využít obrovské poválečné konjunktury, která se naskytla díky značnému navýšení britských investic do Keni a proměně hospodářského systému. Kromě ekonomické diskriminace se ovšem objevoval ještě mnohem větší problém spojený s nedostatkem půdy a prostoru, což se týkalo především největšího afrického etnika v Keni, Kikujů. Tento problém měl hluboké kořeny, sahající až do 20. let 20. století, kdy byla Kikujům zabrána velká část území, které původně obývali. V poválečném období se tento problém stal obzvláště palčivým ze dvou důvodů. Situace v kikujských rezervacích se stávala ještě neúnosnější z důvodu přelidnění a nedostatku půdy, která se často kumulovala v rukou bohatších zemědělců, a naopak rostl počet lidí nevlastnících půdu žádnou. Tito bezzemci často museli hledat způsob obživy v městech, zejména v Nairobi, avšak ani tam se i přes prosperující průmysl nenacházel dostatek pracovních míst a městská infrastruktura taktéž nebyla schopna unést tak velký přísun nově příchozích. Druhý problém nastával

v oblastech Bílé vysočiny, kde byli kvůli postupující mechanizaci kikujských squatterů farmáři vyháněni osadníky z jimi dlouhodobě obývaných farem v Bílé vysočině a byli tak nuceni hledat svůj životní prostor jinde. Často se uchýlovali do již v této době silně přelidněných rezervací. Zejména mladí muži se taktéž pokoušeli hledat obživu ve městech, ale jak je již zmiňováno výše, i zde se situace stávala neúnosnou. Tento nefunkční trojúhelník byl uzavřen tzv. zákonem o zahálce, který povoloval odsun nezaměstnaných afrických obyvatel zpět do rezervací. Tomuto narůstajícímu problému se dalo předejít včasným zásahem autorit, ale bohužel v tomto bodě selhala centrální a místní správa, které nebyly schopné navázat funkční spolupráci a nastolit účelná řešení, která by byla schopná tento narůstající problém zastavit.

Namísto toho tento problém exponenciálně rostl s narůstajícím počtem obyvatel v rezervacích a afrických čtvrtích hlavního města. Zhoršující se situace tyto čtvrti přeměnila v líheň kriminality a radikalismu, začínaly se objevovat první radikální organizace hlásající striktně proti-koloniální názory, často spojené s násilným odbojem. Tyto myšlenky se pak skrze odsunuté obyvatele dostávaly do kikujských rezervací, kde měly také úspěch. I zde totiž byla situace kritická a navíc v těchto oblastech byly zahájeny velmi neoblíbené kampaně na obnovu a revitalizaci půdy, které byly správou velmi necitlivě aplikovány a navíc často zasahovaly nerovnoměrně především chudší část Kikujů. V těchto podmínkách se začalo dařit radikálnějšími hnutí, obzvláště když umírnění političtí zástupci nebyli schopni nelepšící se podmínky změnit. Od začátku 50. let se tak začali objevovat první násilné akce, často směřované nikoliv proti státu samotnému, či bílým osadníkům, ale proti kikujským podporujícím a spolupracujícím s koloniálním režimem. V tomto radikalizujícím se prostředí byly šířeny první přísahy, jejichž prostřednictvím si radikálové pojišťovali věrnost odbojovému hnutí a snahu sjednotit především kikujskou společnost v boji proti koloniálnímu státu. Tato praxe vrcholila v letech 1951–1952, kdy byly přísahy uzavírány v masovém měřítku a ve stále větší míře se vyskytovaly násilné akce. Státní orgány nad šířícím se násilím a nepokoji přivíraly oči a samotný guvernér Mitchell tento problém marginalizoval i po jeho odstoupení v polovině roku 1952.

Zhoršující se společenská situace vyvrcholila v roce 1952 několika dalšími násilnostmi, na které zareagoval nově nastoupivší guvernér Baring vyhlášením stavu ohrožení státu. S vyhlášením tohoto stavu je často spojováno i vypuknutí povstání Mau Mau. První měsíce jsou často označovány jako podivná válka, kdy prakticky neproběhli kromě několika násilností žádné větší střety. To se změnilo po několika měsících, kdy se

konsolidovaly odbojové skupiny v lesích v okolí Mt. Kenya a Aberdare Range, schopné organizovaných vojenských akcí. Těm se obzvláště zpočátku dařilo bojovat proti koloniálním jednotkám, avšak po jejich značném posílení britskou armádou již úspěchy ustupovaly a generálové Mau Mau, kteří nebyli schopní přizpůsobit způsob boje svých jednotek na guerillovou válku, byli do konce roku 1956 vojensky poraženi. Bohužel bylo toto období protkáno množstvím událostí z obou stran konfliktu, které si vyžádaly velký počet obětí a často byly provázeny krutostí, mučením, či mrzačením, čemuž je v práci věnována jedna podkapitola pojednávající o období povstání.

Mau Mau se sice nestalo přímým důsledkem dekolonizace, ale zcela jistě bylo do určité míry katalyzátorem, který donutil koloniální autority reagovat na neúnosnou společenskou a politickou situaci. První reformy, které signalizovaly možné uvolňování režimu pro africké obyvatelstvo, přišly již v roce 1954. Především se jednalo o Lyttletonovu ústavu a Swynnertonův plán, ačkoliv obě tyto reformy byly spíše precedenty, nežli reformami s dalekosáhlým dopadem. V této době se postupně začala formovat i nová generace africké politické reprezentace v čele s osobnostmi jako byl T. Mboya či O. Odinga, kteří byli označováni jako nacionalisté a překvapivě se dostali na posty v zákonodárné radě po volbách v roce 1957. Tato skupina nacionalistů vytvářela na koloniální režim čím dál větší politický tlak, který ve spojení s upadajícím politicko-ekonomickým postavením osadníků, vedl ke změnám učiněným v lednu 1960 na ústavní konferenci v Lancaster House. Tyto změny byly předneseny tehdejším ministrem kolonií Ianem Macleodem a prakticky znamenaly nastolení vlády africké většiny v Keni, tj. dekolonizaci. I přes silný odpor osadníků se již toto rozhodnutí nepodařilo osadnické menšině změnit a nově zformované africké politické strany KANU a KADU během následujících let postupně přebraly správu nad územím Keni. Do jejich čela se po svém propuštění se postavil J. Kenyatta a stal se naprosto dominantní postavou politické scény. Přebírání vlády nad tímto územím s sebou samozřejmě neslo mnoho komplikací, přičemž největší se vázaly s odkoupením a předáním území Bílé vysočiny z rukou osadníků do vlastnictví státu a také předání státního aparátu a správy nepřiliš zkušeným africkým nacionalistům.

Dekolonizace Keni nebyla žádným plánovaným procesem, naopak se stala spíše nepředvídaným a nezamýšleným důsledkem *ad hoc* zaváděných reforem v průběhu 50. let, které reagovaly na vývoj situace na konci 40. a v průběhu 50. let a povstání Mau Mau. Tyto reformy sesadily z dominantní politicko-ekonomické pozice osadníky, z čehož vyplynula koncem 50. let řada krizí, které se vyznačovaly nárůstem násilí, či politických

střetů a nepříjemně koloniální správě připomínaly situaci před vypuknutím povstání Mau Mau. Obavy ze zhoršující se situace vedly k dalším reformám a v konečném důsledku až k překvapivému vyústění v podobě první konference v Lancaster House, kde bylo rozhodnuto pod vlivem I. Macleoda o vládě většiny afrických obyvatel. Toto rozhodnutí se již osadnickým zástupcům nepodařilo zvrátit, v prosinci 1963 došlo k vyhlášení nezávislého státu Keňa v čele s J. Kenyattou a rok později byla vyhlášena Keňská republika s Kenyattou jako prvním prezidentem.

První léta po dekolonizaci se nesla ve znamení upevňování moci v rukou KANU a Kenyatty, kdy byla proti opozici zaváděna represivní opatření velmi podobná těm, která používal před osamostatněním koloniální režim, přičemž samotný Kenyatta tato opatření podporoval jako prostředek k udržení politické stability. Nechtěným dědictvím koloniální éry byl i v 60. letech stoupající odpor afrických obyvatel proti majetnějším asijským a evropským obyvatelům. V asijské komunitě se obavy z tohoto odporu projevíly již v roce 1964, kdy si většina z nich vybrala britské občanství před keňským a značná část v následujících letech emigrovala do Velké Británie. Nový stát také velmi trpěl politickým násilím, obrovskou ztrátou pro Keňu bylo především zavraždění jednoho z nejnadanějších politiků a vůdců, Toma Mboyi. Samostatnou kapitolou je vnímání Mau Mau v Keni. Za Kenyattovi a Moiovi vlády téma, jež bylo vytlačováno z veřejné diskuse, se od pádu Moiova režimu v roce 2002 naopak stalo centrem mnoha diskusí a nadále je tématem, které ovlivňuje do současnosti kvůli svým kontroverzním kořenům a etnickým základům nejen keňskou společnost, ale i politiku.

6. Seznam zkratek

AWF = Africká dělnická federace

CCR = Zpráva Carpenterova výboru

CEMO = Organizace členů voličstvem zvolených

CO = Ministerstvo pro kolonie

EATUC = Východoafrický kongres odborů

GDO = Guvernérovy rozkazy k zadržení

KCA = Kikujská centrální organizace

KADU = Keňská africká demokratická unie

KANU = Keňská africká národní unie

KASU = Studijní svaz keňských Afričanů

KAU = Svaz keňských Afričanů

KLFA = Keňská svobodná zemská armáda

LNC = Domorodá místní rada

LR = Lidburyho zpráva

NAAC = Nairobská poradní rada Afričanů

NKG = Nová strana pro Keňu

REARC = Zpráva východoafrické královské komise

7. Seznam pramenů a literatury

7.1 Nepublikované prameny

Dopis guvernéra Baringa ministru Lennox-Boydovi, Colonial Office, 27. září 1955. TNA, Londýn, CO 822/794/42.

Dopis guvernéra Mitchella Geraldu Creasemu, Colonial Office, 27. února 1945. TNA, Londýn, CO 533/537/38646.

Korespondence s guvernérem, Sirem Evelynem Baringem, o situaci v Keni, TNA, Londýn, CO 822/450.

Memorandum. Napsáno Oliverem Lytteltonem, ministrem pro kolonie, 14. listopadu 1952. TNA, Londýn, C(52)407/11/472.

Zpráva o sociální péči v Keni od poradce Její Výsosti W. H. Chinna, 2. září 1952. TNA, Londýn, CO 822/674.

7.2 Publikované prameny

Zpráva východoafrické královské komise. 1933–1955. Londýn 1955.

7.3 Periodika

The Canberra Times, 28. 11. 1952, XXVII/7884.

7.4 Literatura

ALAM, Shamsul, *Rethinking the Mau Mau in Colonial Kenya*, New York, 2007.

ANDERSON, David M., *Majimboism. The Troubled History of an Idea*. In: BRANCH, Daniel, CHEESEMAN, Nic, GARDNER, Leigh (eds.), *Our turn to Eat. Politics in Kenya Since 1950*, Berlín 2010

ANDERSON, David M., *Master and Servant in Colonial Kenya*. In: *The Journal of African History*, 41, 2000, 3, s. 459–485.

ANDERSON, David M., THROUP, David W., *Africans and Agricultural Production in Colonial Kenya. The Myth of the War as a Watershed*. In: *The Journal of African History*, 26, 1985, 4, s. 327–345.

ANDERSON, David M., *Histories of the Hanged. The Dirty War in Kenya and the End of Empire*. Londýn 2005.

BAILEY, Bill, *Hearts and Minds, Psuedo Gangs and Counter Insurgency. Based upon Experiences from Previous Campaigns in Kenya (1952–60), Malaya (1948–60) &*

- Rhodesia (1964–1979)*. In: Proceedings of the 1st Australian Counter Terrorism Conference, Perth 2010.
- BERMAN, Bruce, *Bureaucracy and Incumbent Violence. Colonial Administration and the Origins of the Mau Mau Emergency*. In: BERMAN, Bruce, LONSDALE, John (eds.), *Unhappy Valley. Conflict in Kenya & Africa. Book Two. Violence & Ethnicity*, Athens 1992, s. 227–257.
- BERMAN, Bruce, *Control and Crisis in Colonial Kenya. The Dialectic of Domination*, Londýn 1990.
- BETTS, Raymond F., *Decolonization. Second Edition*, Londýn 2014.
- BRANCH, Daniel, *Defeating Mau Mau, Creating Kenya. Counterinsurgency, Civil War, and Decolonization*. New York, 2009.
- CAVALERI, David P., *The Law of War. Can 20th Century Standards Apply to the Global War on Terrorism?*. Fort Leavenworth, 2005.
- ELKINS, Caroline, *Britain's Gulag. The Brutal End of Empire in Kenya*. Londýn 2005.
- FROST, Richard A., *Sir Philip Mitchell. Governor of Kenya*. In: *African Affairs*, 313, 1979, 78, s. 535–553.
- GATHERU, Mugo, *Kenya. From Colonization to Independence. 1888–1970*, Jefferson 2005.
- GORDON David F., *Mau-Mau and Decolonization: Kenya and the Defeat of Multi Racialism in East and Central Africa*. In: *Kenya Historical Review*, 7, 1977, s. 329–348.
- NISSIMI, Hilda, *Mau Mau and the Decolonisation of Kenya*. In: *Journal of Military and Strategic Studies*, 8, 2006, 3, s. 1–35.
- HARLOW, Vincent, CHILVER, Elizabeth M., *History of East Africa. Volume Two*, Oxford 1965.
- KANOGO, Tabitha M., *Dedan Kimathi. A Biography*. Nairobi 1992.
- KANOGO, Tabitha M. *Squatters and the roots of Mau Mau. 1905–63*, Nairobi, 1987.
- KEITH, Kyle, *The Politics of the Independence of Kenya*, Londýn, 1999.
- KIRK-GREEN, Anthony, *The Thin White Line. The Size of the British Colonial Service in Africa*. In: *African Affairs*, 314, 1980, 79, s. 25–44.
- LEO, Christopher, *Who Benefited from the Million-acre Scheme? Toward a Class Analysis of Kenya's Transition to Independence*. In: *Canadian Journal of African Studies*, 15, 1981, 2, s. 201–222.
- LEWIS, Joanna, *Empire State-Building. War and Welfare in Kenya. 1925–52*, Athens 2000.

- LONSDALE, John. *KAU's Cultures. Imaginations of Community and Constructions of Leadership in Kenya after the Second World War*. In: *Journal of African Cultural Studies*, 13, 2000, 1, s. 107–124.
- LONSDALE, John, *The Moral Economy of Mau Mau. Wealth, Poverty & Civic Virtue in Kikuyu Political Thought*. In: BERMAN, Bruce, LONSDALE, John (eds.), *Unhappy Valley. Conflict in Kenya & Africa. Book Two. Violence & Ethnicity*, Athens 1992, s. 315–468.
- MURPHY, John F., *Legitimation and Paternalism: The Colonial State in Kenya*. In: *African Studies Review*, 29, 1986, 3, s. 55–65.
- NEWSINGER, John, *Revolt and Repression in Kenya. The "Mau Mau" Rebellion. 1952–1960*. In: *Science & Society*, 45, 1981, 2, s. 159–185.
- OGOT, Bethwell A., *Mau Mau & Nationhood: The Untold Story*. In: ATIENO-ODHIAMBO, Elisha S., LONSDALE, John (eds.), *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration*, Oxford 2003, s. 8–36.
- OGOT, Bethwell A., *The Decisive Years. 1956–1963*. In: OGOT, Bethwell A., OCHIENG', William R. (eds.) *Decolonization and Independence in Kenya 1940–93*, Londýn 1995, s. 49–77.
- PERCOX, David A., *Mau Mau & the Arming of the State*. In: ATIENO-ODHIAMBO, Elisha S., LONSDALE, John (eds.), *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration*, Oxford 2003, s. 122–147.
- REID, Richard J., *Dějiny moderní Afriky. Od roku 1800 po současnost*, Praha 2011.
- THROUP, David W., *Economic and Social Origins of Mau Mau. 1945–53*. Londýn, 1987.
- THROUP, David W., *The Origins of Mau Mau*. In: *African Affairs*, 336, 1985, 84, s. 399–433.
- TIGNOR, Robert L., *Race, Nationality, and Industrialization in decolonizing Kenya. 1945–1963*. In: *The International Journal of African Historical Studies*, 26, 1993, 1, s. 31–64.
- WASSERMAN, Gary. *Politics of Decolonization. Kenya Europeans and the Land Issue 1960–1965*. Cambridge 2009.

7.5 Internetové zdroje

KABUKURU, Wanjohi, *The Hola Massacre*. In: New African [online], [cit. 2016–11–05]. Dostupné z: <https://www.questia.com/read/1G1-111800842/kenya-the-hola-massacre-on-3-march-1959-11-kenyas>.

MWAURA, Peter, *Koinange's death marks the end of a dynasty that reigned in Kiambu*. In: Daily Nation [online], [cit. 2016–24–04]. Dostupné z: <http://www.nation.co.ke/oped/Opinion/-/440808/1499610/-/lmkb7bz/-/index.html>.

PLAUNT, Martin. *Kenya lifts ban on Mau Mau*. In: BBC News [online], [cit. 2016–10–05]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3196245.stm>.

8. Resumé

This master's thesis examined the decolonization process in Kenya after the World War II and tried to analyze the process and explain the causes and consequences with regards to the social, political and administrative aspects.

The process of decolonization in Kenya is certainly deeply connected with the events before the World War II, especially concerning the social and political pressures under which were the local inhabitants from the colonial regime, but it was the World War II and its consequences that put the colony on its way to independence. It brought major political and economic gains for settlers, who were after World War II in dominant position in administration and as well in the crucial economic boards and organizations. Although the British colonial administration after the World War II knew about this raising political and economic domination, it was unable to change it. This domination over the important administration posts, led to the unwillingness of the Kenyan state authorities to improve the conditions and political representations for the Kenyan Africans. Although the Africans had a nationwide political party, KAU, its moderate representatives could not enforce reforms, which would improve the positions of Africans.

The situation of the Kenyan Africans was particularly bad for the biggest African tribe in Kenya, the Kikuyu. They were stranded in the circle from which there was no way out. The White Highlands, from where they were forced out by the settlers due to the mechanization, the overpopulated reservations and the cities, where was not enough work opportunities and extremely poor life conditions. This led in the postwar period to the gradual anti-colonial radicalization among the Kikuyu, especially in the reserves of Central Highlands and Nairobi. This radicalization was also fed by the failure of the moderate politicians. There was alarmingly rising level of social tensions and violence between the years 1950–1952, but the British colonial administrative once again failed to successfully deal with the exacerbating situation. This incompetence and ignorance resulted in October 1952 in the Mau Mau uprising, which saw atrocities in the conflicts between the colonialism opposing Kikuyu hiding in the forest around Mt Kenya and the colonial military, which fought side by side with the loyalist Kikuyu. The uprising was military defeated in the December 1956, with just a few forest fighters left in the surroundings of Mt Kenya and Aberdare Range.

In 1954, at the height of the war, the first significant reform moves came from the British government and the Colonial Secretary. It was an introduction of a new constitution by Oliver Lyttleton and also so-called Swynnerton plan. Those reforms were rather precedents signifying possible changes for Kenyan Africans than significant all-around reforms. In the following years first important politicians started to emerge, notably T. Mboya or O. Odinga. They were elected to the Legislative Council in 1957 and started to pressure the colonial administrative for more legislative changes, which would answer the African demands. This pressure combined with growing social tensions and violence, which unpleasantly reminded colonial administrators the Mau Mau uprising, led to surprisingly swift reforms. The reform was declared at the constitution conference at Lancaster House in January 1960, where agreement between the African nationalists and liberals was reached. The majority rule of the Africans in Kenya was approaching and although liberal settlers tried to establish multiracial government, their hopes were eventually extinguished when the coalition of KANU and KADU was formed in April 1962. With Jomo Kenyatta released these two political parties led Kenya to the independence, which was declared on 12 December 1963.

9. Seznam příloh

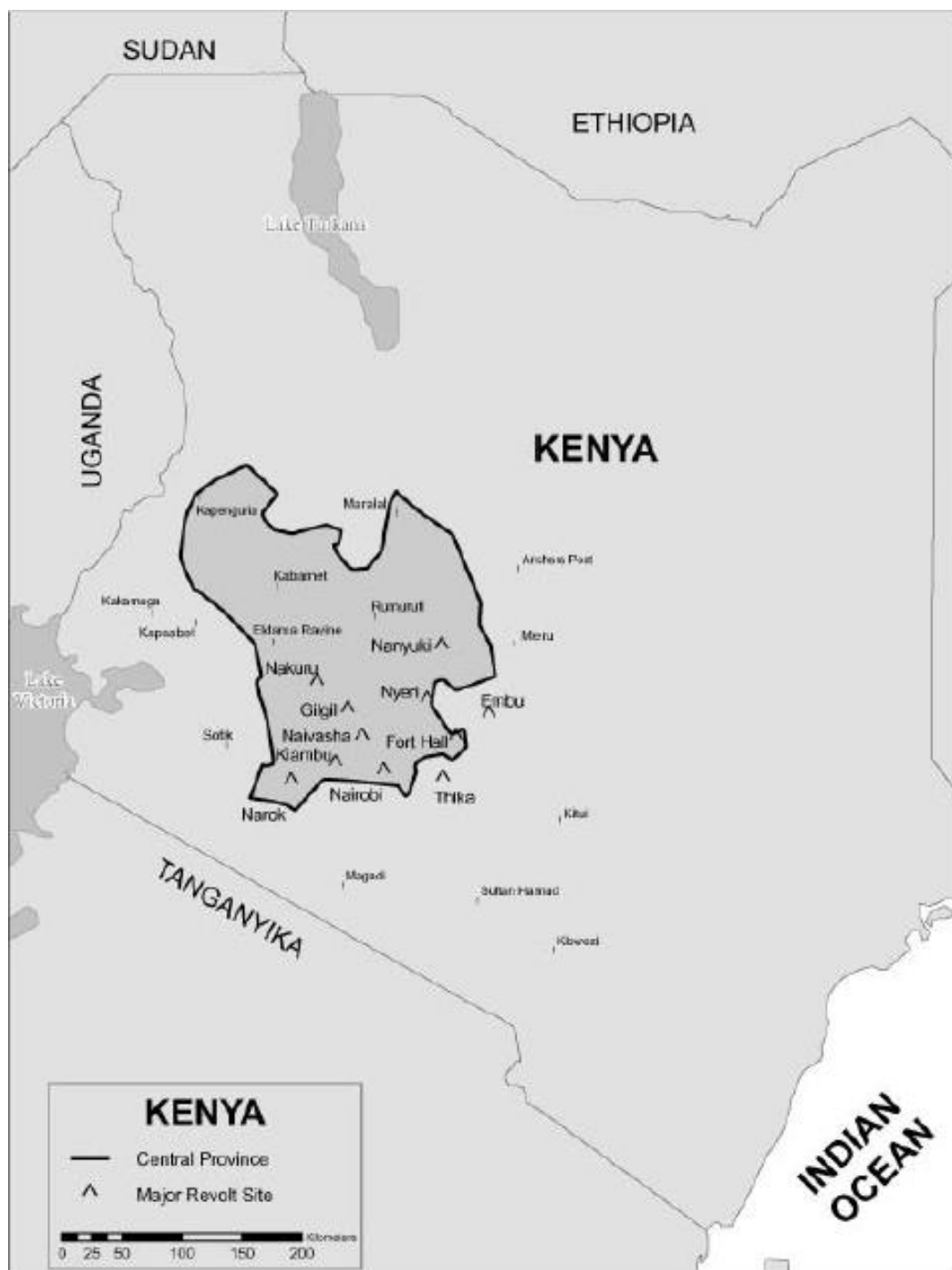
Příloha 1 – Mapa Keni, zobrazení Centrální provincie s místy největšího odporu.

Příloha 2 – Mapa zobrazující pozici Centrální provincie a Bílé vysočiny v Keni.

10. Přílohy

Příloha 1 – Mapa Keni, zobrazení Centrální provincie s místy největšího odporu.

Zdroj: ALAM, Shamsul, *Rethinking the Mau Mau in Colonial Kenya*, New York, 2007, s. 16.

Příloha 2 – Mapa zobrazující pozici Centrální provincie a Bílé vysočiny v Keni.

Zdroj: ELKINS, Caroline, *Britain's Gulag. The Brutal End of Empire in Kenya*. Londýn 2005, s. 6.

